STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04274

DOS SHTREYMEL

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פּרץ.

דאס שטריימעל.

HEBREW PUBLISHING COMPANY,
83-85-87 Canal Street, New York.
1909.

דָאס שְׁטְרַייְמֶעל.

זיין בין איך אַ קירזשנער, נור דער עיקר — אַ שטריימעלמאַכער. אמת איז, אַז דאָס רוב פרנסה האָב איך פון פויערשע סיערמיענגים און טראָגער־פעלצלעך.

עס פאַלט אויך אַ מאָל אַריין ליב־מילנער מיט׳ן שאָפּפען־פעלץ...

אמת איז, אַז אַ שטריימעל טרעפט זיך זעלטען, זעהר זעלטען; וואָרים — ווער טראָגט היינט אַ שטריימעל? אַ רב! און אַ שטריימעל לעבט איהן שטאָנדיג איבער...

אויך איז אמת, אַז, ווענן עס טרעפט זיך שוין אַ שטריימעל, מאַך איך עס ערשט אומזיסט, אָדער האַלב אומזיסט. ווענינגסטענס — לעג איך מיין אַרבייט צו. דאָס אַללעס בין איך מודה, און דאָך בין איך דער עיקר אַ שטריימעלמאַכער, ווייל אַ שטריימעל האָב איך ליעב צו מאַכען!

אַז עס קומט מיר אין די האָנד אַריין, איז „אַחרי בְלותי" — פיהל איך ערשט וואָס איך בין, און וואָס איך קאָנן!

פון וואָס דענן, זאָגט אַלליין, זאָלל איך הנאה האָבען?

איך פֿלעג אַ מאָל נחת האָבען פֿון פויערישע סיערמיענגים...

ערשטענס: פֿאַר וואָס ניט?

צווייטענס: האָב איך מיר געטראַכט: „דאָס פויעריל גיט אונז ברויט, ער אַר־בייט זוממער אַזוי שווער און ביטטער, און איך קאָנן איהן ניט שיצען פֿאַר דער זונן, וועל איך חאָטש ווינטער, ווענן ער רוהט, איהן אָבהיטען פֿון קאָלט!"

און דריטענס האָב איך געהאַט אַ פֿיין ליעדעלע דערצו!

אַ יונגער מאַן בין איך געווען, אַ קול האָב איך געהאַט ווי אַ גלאָק, און איך פֿלעג נעהען און זינגען:

„שטיך נאָדעל, שטיך,
אַ לעדער ווי אַ בלעך,
„אַ פֿוטטער ווי אַ באַרשט!
„ס׳מאַכט זיך אַ סיערמיענגע פֿיין
„ס׳וועט דעם פויעריל וואַרעם זיין...
„מרים-לעב, מיך דאַרשט!"

און אַזוי וויטער׳ נאָך עטליכע סטראָפֿען... און דאָס גאַנצע ליעדעל, פֿער־שטעהט זיך, איז נור געמאַכט געוואָרען פֿאַר׳ן „מאמר המוסגר׳ס" וועגען, עס זאָלל אויס קומען דער — „מרים-לעב, מיך דאַרשט!"

וויל, איהר מוזט וויססען, אַז די היינטיגע אשה-צנועה מרת מרים דבשה, איז דעמאָלט נאָך קיין גבאי׳טע ניט געווען; זי האָט מיך ניט גערופֿען ווי היינט „בעריל קאָלבאָס", נור „בערעלע", און איך פֿלעג זי רופֿען „מרים-לעב!" און עס איז, בעונותינו הרבים, געוועזען אַ גרויס ליעבשאַפֿט צווישען אונז, און קוים האָט זי דער־הערט דען „מאמר המוסגר"—אַז מיך דאַרשט, האָט זי מיר באַלד דערלאַנגט אַ ביסעל וויינשעל־שנ..פּס! שנאַפּס האָט אַ גרויסע פעולה אויף׳ן כח הדם, און איך פֿלעג זי מאַקי תוך כדי דבור אָנחאַפּען ביים קלייד, דערלאַנגען אַ ברענענדיגען קוש אין די רויטע קירשען אַריין.. און דאַפּעלט דערפֿרישט, נעמען זיך צוריק צו דער סיער־מיענגע!

היינט — אויס קירשען!

איך היים „בעריל קאָלבאָס", זי „מרים דבשה"...

אויך בין איך געוואָהר געוואָרען, אַז ערד איז דאָ ווענינ, פויערין — אַ סך... מען זאָגט: צופֿיעל... אַז די „איבריגע" פויערין ליידען הונגער; אַז אפילו פֿון זעקס מאָרג ערד קאָנן מען אויך ניט לעבען, אַז ווינטער, דעריבער, רוהט דאָס פויעריל ניט.

עס געהט ערשט אַ „זוואָזקע"!

אַ שאָנע רוה האָט ער עס ווינטער! גאַנצע טאָג און נאַכט פֿיהרט ער וויין

אין לייבילים מיהל אריין!

וואָס קלערט איהר? איך קאָנן אַ סך נחת האָבען, אַז מיין סיערמיענגע, מיין פּראַצע, ווערט אַ גאַנצען ווינטער אויסגעוויקט, נאָכקריכענדיג אַ פּאָר פגירה'שע פערד, וואָס שלעפּען לייביל מילנער'ס תבואה פּאָר 13 גראָש'ן פער זאַק, פּאָר 5 מייל וועגס!

פּיש! אונ וואָס האָב איך פּאָר אַ נחת פון אַ טראָגער-פּעלצעל?

אַ גאַנצען ווינטער טראָגט עס זאַק מיט מעהל אין לייבעל מילנער'ס מיהל אריין אונ אַ גאַנצען זוממער ליגט עס פערזעצט אין שענק פּאָר ח"י גראָשען.

אֶלול-צייט, אַז מען ברענגט עס מיר אויפצוריכטען, ווער איך נאָך שכור פון ריח פון שלעכטען בראָנפען!

אונ אַז לייבעל מילנער'ס שאָפּפענפעלץ, בכבודו ובעצמו, פּאַלט מיר אין די האָנד אריין, ווי מיינט איהר, האָב איך נחת דערפון?

עס איז טאַקי אַ שאָפּפענפעלץ, עס איז טאַקי אַ כבוד, מען האָט טאַקי דער-פאַר דרך-אֶרץ אין שטאָדטיל; נור מיר קומט דערפון קיין גוטס ניט אַרוי'ס.

איך האָב אַ מאוס'ע טבע געקריגען; איבער וואָס איך זעה, האָב איך ליעב צו קלערען: פון װאַנען עס קומט? פאַר וואָס עס איז אַזוי? צו קאָנן ניט אַנדערש זיין? אונ אַזוי ווי איך קריעג לייבעל מילנער'ס פעלץ אין דער האַנד אריין, הייב איך אָן צו קלערען:

רבונו של עולם! נאָך וואָס האָסט דו בעשאַפען אַזוי פיעל מינים פעלצען? פאַר וואָס האָט איינער אַ שאָפּפענפעלץ, דער צווייטער אַ טראָגער-פעלצעל אונ דער דריטער אַ סיערמיענגע אונ אַ פירטער גאָר ניט?

אונ קוים הייב איך אָן קלערען, פערטראַכט איך מיך, די נאָדעל בלייבט שטעהן, אונ האשה-צנועה מרת מרים תחיה וואַרפט מיר, וואָס עס קומט איהר אונטער דער האַנד, אין קאָפּף אריין...

זי וויל גלייך מיט אַללע, אַז „בעריל קאַלבאַס" זאָלל וועניגער קלערען אונ מעהר אַרבייטען...

נור וואָס זאָלל איך טהון, אַז איך מוז קלערען! אַז איך וויים פאָרט, אַז לייבעל מילנער לאָזט זיך ניט פריהער איבערשטרייכען דען שאָפּפענפעלץ, ביז ער רייסט ניט אָב אַ גראָשען פון זאַק דער סיערמיענגע, אונ דען אייגענעם גראָשען פער פוד דעם פעלצעל...

נו, זאָלל איך פון דעם נחת האָבען?

אַה, איך האָב שיער ניט פערגעסען!

אַ וואָך פאַר סליחות האָט זיך מיר שיער ניט געמאַכט אַ נייע מאָדנע אַרבייט...

וואָס ווייבער קאָננען! עס קומט אַריין פריידעל די גבאי'טע מיט שרעקליך גרויסע

האַנדשוה אויף די האַנד — איך קוק מיך צו, עס איז אַ פּאָר פוּיערישע שטיפעל — איך האָב געמיינט, אַז איך פלאַטץ פאַר געלעכטער.

— גוט מאָרגען! מאַכט זי צו מיר מיט איהר זוסס־אָבגעריססען קול'עכעל, גוט מאָרגען! בערעלע!

זי איז מיין ווייב'ס חברת'ע, אונ איז זיך נוהג, פּונקט ווי די גאַנצע שטאָדט, אונ רופט מיך שטאַנדיג „בעריל קאָלבאַס"; היינט: בערעלע! אונ אַזוי זוסס; איינגעמאַכטס דערפון צו פרעגלען! פערשטעהט איך שוין, אַז זי דאַרף עפּיס צו מיר...

איך קלער, אַז זי האָט די פויערישע שטיפעל פון אַ וואָגען „אָראָבגעצויגען" (עס איז דאָך ניט אַרגער פאַר קליין געלד פון—צדקה פושקע) אונ וויל ביי מיר די סחורה בעהאַלטען! — פראָג איך זי שטרענג:

— וואָס ווילט איהר?

— באַלד מיט'ן „ירגזון", אַנטפערט זי נאָך זוססער, האָניג רינט איהר פון אַלטען מויל אַרויס, — באַלד „וואָס ווילט איהר?" אונ וואו איז דער „גוט יאָהר"!

— זאָל זיין „גוט יאָהר", נור איין עק —

וואָס איילסט דו דיך, בערעלע — שמייכעלט זי נאָך זוססער — אָט, איך בין געקוממען דיך פראָגען, אויב דו האָסט ניט עטליכע שטיקלעך פוטער —

— אונ וואָס איז אַז ד'האָב?

— וואָלט איך דיר אָנגעשלאָגען איין עסק — מאַכט זי —

— נו? אַרויס דער מיט! רעדט!

— דו זאָלסט זיין אַ גוטער „בערעלע", וואָלסט דו מיר אויסגעבעטעט אָט די שטיפעל מיט שטיקלעך פוטער! איך וואָלט געהאַט אין וואָס צו גייהן צו סליחות, אונ דו וואָלסט דיר גאָר וואָלוועל אַ מצוה געקויפט!

איהר פערשטעהט אַ מסחר? אַ „וואָלוועלע מצוה!"

— איהר ווייסט דאָך — זאָג איך איהר — אַז בעריל קאָלבאַס איז ניט קיין בעל־עסקן אויף מצות?

— נור וואָס? פון איין אָרימע יודענע וועסט דו געלד נעמען?

— נו, ניט קיין געלד! איך וועלל אייך עס טאָן פאַר גאָר אַ קלייניגקייט! איך וועלל אייך אויסבעטטען די שטיפעל, אונ איהר וועט נור מיר פערצייהלען אייערע חטאות נעורים...

וויל זי ניט, האָב איך זי אָבגעשיקט צו'ן איין אַיינבינדער!

בעטט איך ניט קיין שטיפעל אוים! עס איז מיר אַזוי אויך נמאס ומאוס פאַר'ן לעבען! איהר לאַכט? אונ דאָך, אַז איך האָב נישט קיין שטריימעל, איז מיר אַלל־עס נמאס ומאוס! וואָר'ן וואָס? אויף וואָס אַרבייט איך? אַלץ דען שטיק חומר אַנצולייגען! אונ מיט וואָס? מיט ברויט אונ מיט קאַרטאָפעל, ברויט אָהן קאַר־

טאָפּעל און גאַנץ אָפּט נאָך מיט קאַרטאָפּעל אָהן ברויט! כּדאַי?

גלויבט מיר, אַז אַ מענש אַרבייט 50 יאָהר און עסט 50 יאָהר טאָג־טעגליך קאַרטאָפּעל, מוז איהם נמאס ומאוס ווערען דאָס לעבען! מוז איהם דאָך אַ מאָל איינפאַללען — זיך, אָדער לייבעל מילנער, אַ מעשה צו טהון! און אויב איך עסט ווייטער רוהיג מיינע קאַרטאָפּעל, און אַרבייט ווייטער, האָב איך עס נור דעם שטריימעל צו פערדאַנקען!

אַז איך קריעג אַ שטריימעל אין דער האַנד אַריין, ווערט מיר אויפגעפרישט דאָס בלוט אין די אָדערן! ווייס איך נאָך וואָס איך לעב!

• •

מאַכענדיג דאָס שטריימעל, פיהל איך, אַז איך האַלט אַ פויגעל אין דער האַנד, און אָט, וועלל איך זי אָפּפּענען, וועט דער פויגעל ארויף פליהען הויך, הויך! קוים מיט'ן אויג צו דערזעהן!

און איך וועלל שטעהן און קוקען און קוועללען: דאָס איז מיין פויגעל, איך האָב'ן געמאַכט, איך האָב'ן אַרויפגעשלאָגען אין דער הויך!

אין שטאָדט, ברוך השם, האָב איך קיין דעה ניט, צו קיין אסיפה רופט מען מיך ניט, אַליין געהן, בין איך קיין שניידער ניט, איך קום ניט כּמעט אַרויס אין גאַס אַריין! איך האָב קיין שטאָדט ניט, ניט אין שוהל, ניט אין בית המדרש, ניט ביי'ן אַ מנין! איך האָב אויף גאָר ניט, אין ערגיץ ניט צו שאַפען... אין דער היים איז מרת מרים די רייטערקע! איידער איך פּרוב אָפּפּענען דאָס מויל צו רעדען אַ וואָרט, בעהאָגעלט זי מיך שוין מיט קללות! זי ווייסט שוין וואָס איך וויל זאָגען, וואָס „בעריל קאָלבאַס" מיינט, און עס קאָכט!

נו, וואָס בין איך? אַ גאָר ניט! און דאָך, לאָז איך אַ מאָל אַרויס אַ שטריי־מעל אויף קהל — ביגט זיך קהל אין דרייען!

איך זיץ אין דער היים און שוויג, און מיין שטריימעל שאָקקעלט זיך אויבען אָן אויף אַ חתונה, אויף אַ ברית, אויף אַ סעודת מצוה... עס הוידערט זיך איבער'ן גאַנצען עולם ביי דער קלפּי, ביי'ן אַ דין תורה!

און אַז איך דערמאַנן מיך אָן דער גדולה, וואַקסט מיר טאַקי דאָס האַרץ...

* * *

קעגען־איבער מיר וואָהנט אַ שמוקלער... איך בין איהם אָסור נישט מקנא!..

זאָל זיינער איין עפּאָלעט, אָדער אַ שליפּע, זאָגען אויף איין אָקס „טרפה!" און אויפ'ן צווייטען „כּשר!" אַדרבא לאָמיר זעהן! און אַז מיין שטריימעל זאָגט אויף 4 אָקסען דורך איינאַנד: טרפה!", ווערט דער קצב אויסגעריססען; די העקקער־יונגען בעהאַלטען די ציירהן אין בייטעל, דאָס גאַנצע שטאָדטיל האָט נייע

„ניין־טאָג", אַ גאַנצע סאָטניע קאָזאַקען קריגט פֿאַר זעקס גראָשען אַ פֿונט פֿלייש, און פֿערפֿאַללען! עס רעדט קיינער ניט אַ וואָרט!

אָט, דאָס הייסט אַ גבורה!

איך געדענק דענן נישט?! פֿאַר אַ יאָהרען איז געווען אַ פּגירה אויף שאָף.

עפּיס, זאָגט מען, מאַכען די שאָפּאָלעך אַזוינע מאָדנע הקפות, ביז זיי פֿער־דרעהען די קאָפּלעך און פֿאַלען אַנידער טוידט! איך בין נישט געוועזען דערביי; „הקפות" איז „הקפות", נור מן הסתם האָט שוין יַענקעל קצב געהאַט וואָלוועל טאָפּפּען־פֿלייש!

דער וועטערינאַר איז געקוממען און געזאָגט: טרפה! מען האָרט איהן ווי די קאָץ!

ער האָט אַראָב געבראַכט פּיערערליי עפּאָלעטען, אַ פּאָר שליפּעס; מען האָט זיי אַלע אוועקגע׳גנב׳עט דאָס פֿלייש פֿון אונטער די האָנד, און נאָך אויפ׳ן דריטטען טאָג האָט דאָס גאַנצע שטאָדטיל געהאַט וואָלוועל כשר פֿלייש אויף וועטשערע!

ביי מיין שטריימעל גנב׳עט מען נישט! עס דאַרף קיין שליפּעס, קיין עפּאָלע־טען ניט, ער אַליין ריהרט זיך אויך נישט פֿון אָרט! און כל זמן מיין שטריימעל זאָגט נישט: עסס! אָפּפּענט זיך אין שטאָדטיל קיין מויל נישט אויף!

איהר מיינט אפשר, אַז די גבורה שטעקט אין דעם, וואָס איז אונטערן שטריימעל? אסור חזיר!

איהר ווייסט אפשר נישט, וואָס דעראונטער איז?

איך, ב״ה, ווייס!

די בריאָה איז, ב״ה, פריהער אין נאָך אַ קלענערן שטאָדטיל אַ מלמד גע־וועזען, און מיין טאַטע עליו השלום, איידער ער האָט געזעהען, אַז עס וועט שוין פֿון מיר קיין לייט נישט זיין, האָט ער מיך אַהין געשיקט צו דער בריאה לער־נען! עס איז געוועזען רחמנא ליצלן אַ שלים־מזל, וואָס די וועלט פֿערמאָגט עס נישט! אַ זעלטענער מלמד!

די בעלי הבתים האָבען געזעהן, אַז ער קענן זיך ניט אויף קיין „צורת מטבע", האָבען זיי איהם באַלד אָבגעריססען אַ האָלפּט שכירות, און די צווייטע האָלפּט גע־צאָהלט מיט אָבגעריבענע צווייערס פֿאַר דרייערס, אָדער מיט בלעכענע פֿערציגערס; די רביצין האָט געזעהען, אַז זי וועט מיט איהם מיט גוטען ניט אַרויס, פֿלעגט זי איהם טאָג טעגליך דאָס באָרדיל אויסצופּען!

און איהר האָט איהר ניט וואָס פֿעראיבעל צו האָבען!

ערשטענס האָט געפֿעהלט פּרנסה; צווייטענס האָט אַ יודענע ליעב צו צופּען; דריטענס, האָט ער שוין אַזאַ באָרדיל געהאַט, וואָס האָט זיך געבעטען, כמעט

געחלש'ט מען זאָל עס צופּען! עס האָט אַזוי בעשיינפּערליך געבעטען, אַז מיר תלמידים האָבען זיך אויך ניט געקאָנט איינהאַלטען, און אַללע מאָל האָט זיך איין אַנדערער געמוזט אראָבלאָזען אונטער'ן טיש, צוכאַפּען זיך צום רבין'ס באָרדיל און אויס־רייסען אַ האָהר!

נו זאָגט אַליין! קאָנן אין אַזאַ בריאה שטעקען אַ גבורה?

אָפשר מיינט איהר, ער איז מיט דער צייט אַנדערש געוואָרען?

אָסור חזיר! עס איז אין איהם קיין שום אָנדערונג ניט געשעהען! די אייגענע קליינע, פערלאָשענע, מיט אייטער פערגאָססענע, בטל'נישע, שטאַנדיג דער־שראָקענע אויגען!...

אמת, פאַר רחקות איז איהם דאָס ערשטע ווייב געשטאָרבען, נו וואָס איז? מאַי נפקאָ מינא? צופּט איהם די צ ו ו י י ט ע דאָס באָרדיל! ווי באַלד עס בעט זיך, עס חלש'ט, מען זאָל עס צופּען, אַז מען קאָנן עס ניט אָבזאָגען! און איך אַליין, ו ו ע נ ן איך זעה עס, קומט מיר אויך דאָס וואַססער אין מויל אַריין, אַ צופּ צו טהון!

נור, וואָס דענן איז געשעהען? ניט מעהר נור וואָס א י ך האָב איהם אַ שטריי־מעל געמאַכט!...

איך בין מודה ומתודה, אַז ניט מיין עצה איז עס געוועזען! מיר וואָלט עס נאָר ניט איינגעפאַללען!

קהל האָט בעשטעלט און איך האָב געמאַכט; נור קוים איז דאָס אייגענע קהל געוואָהר געוואָרען, אַז דאָס שטריימעל, וואָס זיי האָבען ביי מיר בעשטעלט, וואָס איך אָרימער „בעריל קאַלבאַס" האָב געמאַכט, קומט צו פאָהרען און איז שוין אַ וואָרסט אונטער דער שטאָדט, איז עס אַרויסגעלאָפען מיט אַ שמחה, מיט אַ גדולה! קינד־און־קייט איז אַרויס געלאָפען, קראַנקע זענען פון די בעטטען אַרויס! מען האָט אויסגעשפּאַנט די פערד און גאַנץ קהל האָט זיך אויף איינמאָל געוואָלט איינשפּאַננען און שלעפען מיין שטריימעל! גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ מחלוקת עס וואָלט דערפון אַרויס! וואָס פאַר פּעטש, וואָס פאַר אַ מסירות... ווענן ניט וואָס אַ חכם האָט איין עצה געגעבען: מען זאָל מאַכען אַ ליציטאַציע!

און לייבעל מילנער האָט געגעבען ח"י מאָל ח"י זהובים, און ע ר איז געווע־זען דאָס ערשטע פערד!

נו, שטעקט ניט אַ גבורה אין מיין שטריימעל?

* * *

מיין אשה צנועה רופט מיך (אַ חוץ בעריל קאַלבאַס) נאָך בעל תאוה'ניק, עזות־מחוצף'ניק, נבול־פה'ניק, כל בו'ניק, און וואָס דאָס וואַססער ברענגט איהר אין מויל אַריין...

עס איז אמת, אַ מענש איז קיין חזיר ניט! איך האָב הנאה פון אַ גלייך וואָרטיל; איך האָב אַ מאָל ליעב לייביל מילנער, אין די אויגען אונטער די אויגען, אריינצוזאָגען אַ שפּילקע.

אויך, — וואָס וועל איך דאָ לייקענען? — די דיענסט־מיידליך, וואָס נעמען וואַסער געגענאיבער אין הויף ביים פּלומפּ, זעננען ח״ו קיין כהנים אונ דובענען ניט, — האָב איך ליעב אַ קוק צו טהון...

נור, גלויבט מיר, אַז ניט דאָס דערהאַלט מיך ביים לעבען!

מיך דערהאַלט ביים לעבען איין זאַך: איך ווייס, אַז איך לאָז איין מאָל אין אַ יובל אַרויס איין עבודה זרה׳לע אויף קהל, אונ דער גאַנצער עולם בוקט זיך צו איהר, צו מיין „מעשי ידי״!

איך ווייס, אַז ווענן מיין אשה צנועה וואַרפט מיר די שליססעליך איבער׳ן טיש, אַז דאָס האָט זי מיין שטריימעל אַזוי געהייסען! מיך האָרט זי ווי די קאַטץ, אָבער מיין שטריימעל מוז זי פאָלגען!

ווענן זי קומט אַהיים ערב שבת ויום טוב פון יאַטקע אָהן פלייש, אונ שילט דען קצב — ווייס איך, אַז דער קצב איז אַ סכּה שולדיג, אַז מיין שטריימעל לאָזט זי היינט קיין קוגעל ניט מאַכען!

איך ווייס, אַז ווענן זי נעמט נאָך גאָר אַ גוטען טאָפּף אונ וואַרפט איהן אַרויס אין גאַסס אַריין, אַז דאָס האָט ניט זי, נור מיין שטריימעל דען טאָפּף אַרויס־געוואָרפען! אַז ווענן זי נעמט אונ קנייפּט אויס פון ראַשטשינע אַ שטיק טייג אונ וואַרפט עס אין פייער אַריין, אונ הייבט אויף די האַנד אונ פערגלאָצט די אויגען צום באַלקען, ווייס איך גאַנץ גוט, אַז דער באַלקען הייבט דערפון גאָר ניט אָן צו וויססען, — אַז דאָס האָט גאָר מיין שטריימעל דאָס שטיקעל טייג פערברענט!

* * *

אונ דערביי ווייס איך, אַז מיין אשה צנועה איז ניט קיין בת יחידה ביי קהל, אונ קהל איז ניט קיין בן יחיד ביי גאָטט; אַז קהל האָט אַ סך אַזוינע נשים צדקניות, אונ גאָטט ב״ה, האָט אַ סך, אַ סך אַזוינע קהל׳ס, אונ אַז מיין שטריימעל האָט איבער אַללע מיליאָנען מיליאַססען נשים צדקניות צו שאַפפען!

מיליאָנען שליססעל ווערען געוואָרפען, מיליאָנען ווייבער מאַכען ניט קיין קוגעל, מיליאָנען טאָפּ פּלאַצען אויף די שטיינער אין גאַסס, אונ פון דעם חלה־נעהמען וואָלט איך מיך אונטער געגומטען מפרנס צו זיין אַ פאָלק אביונים!

אונ ווער טהוט דאָס אַללעס? אַלץ מעשי ידי! אַלץ מיין שטריימעל!

* * *

ווייטער דער שמוקלער! אָט זיצט ער געגענאיבער דעם פענסטער; זיין פּנים

גלאַנצט, גלייך מען וואָלט עס מיט שמאַלץ בעשמירט.

וואָס גלאַנצט עס? וואָס פינקלען איהם די לויפענדיגע אייגעלעך?

ער האָט אָנגעדרעהט אַ פּאָר גאָלדענע שליפעס!

ערשטענס, ווייסען מיר וואָס גאָלד אונ וואָס מישורא איז! אונ צווייטענס, ווייס איך, אַז אַ פּאָר שליפעס מוזען 10 מאָהל מעהר זעלנער האָבען אונטער זיך אלס לייבעל'ס שאַפּענפּעלץ — סיערמיענגעס אונ טראָגערפּעלצליך! אונ היינט זאָלל פּרובען די גראָסטע גאָלדענע שליפע אַרויסגעבען אַ פּריקאַז: „10 אָקסען זאָלסט דו קוילען אונ אַ האַלבען קאָבען!" „קראַנק זאָלסט דו קייען, פּיערליי געפּאָסס האָבען אונ די מילך עססען אויף דער לינקער זייט טעללער!"; „פון יעדען ביססען זאָלסט דו וואַרפען אַ שטיק אין פייער צו אין וואַססער אַריין!" אָדער: „יעדער חתן מוז מיר פריהער וויזען זיין כלה, אונ יעדע כלה איהר חתן!" „מיט מיר — אללעס, אפילו צו־זעצטערהייט, אָהן מיר — ניט אַ לעק!"

די גראָסטע גענעראַלסקי שליפע וועט גאָר די פאַנטאַזיע, די העזה דערצו ניט האָבען! אונ וועגן יאָ, וואָלט זי געמוזט פערזייען מיט נייע זעלנער די גאַנצע מדינה: ביי יעדען בעטט אַנידערשטעללען חאָטש אַ פּאָר קאָזאַקען, איינער זאָלל היטען דען צווייטען, אונביידע — דאָס בעטט!

אונ וויפיעל וואָלט דערביי נאָך גנבות געשעהען, וויפיעל קאָנטראַבאַנדע! וויפיעל וואָלט מען אָבגענאַרט! רבונו של עולם, ווי פערמאָגט מען דאָס!

אונ מיין שטריימעל טהוט דאָס אַללעס, אונ שטיל אונ פיין, אָהן נאַהייקעס, אָהן קאָזאַקען!

איך זיטץ מיר גאַנץ שטיל אין שטוב אונ ווייס, אַז אָהן מיין שטריימעלס ערלויבנים וועט זיך קיין משה'לע צו קיין חנה'לען ניט צורירען, קיין אויג ניט וואַרפען!

חס ושלום!

אונ פערקעהרט, אַז מיין שטריימעל האָנגט אָן אַזאַ משה'לען אָדער אַ חנה'לען אַ לונג־אונ־לעבער אויף דער נאָז, איז — צום טויט! קאָנסט דו פון איהר ניט אַנדערש פטור ווערען סיידען מיט'ן לעבען צוזאַממען! אונ, ווילסט דו אַזוי לאַנג נישט וואַרטען, מוזט דו קומען בעטען, חלש'ן פאַר'ן אייגענעם שטריימעל: שטריימעלע, ראַטעווע! שטריימעלע אָפּפען מיר אויף די קייטען! לאָז מיך אַרויס פון תפיסה!

* * *

אין עק גאַסס איז דאָ אַ שענק.

זייט מיין אשה צנועה איז אַ גבאי'טע געוואָרען, אונ גיסט מיר אויף ווינשעל קיין שנאַפּס נישט אויף, חאַפּ איך מיך דאָרט אַמאָל אַריין, דאָס האַרץ צו

דרוח ־ען, בפרט אין אַ תענית... על כל פנים בין איך דאָך ניט מחויב פֿאַס־טען; עס איז דאָך פֿאָרט מיין אייגען שטריימעל!

דען שענקער קענן איך שוין פֿון לאנג... ער לעבּט אויך ניט פֿון מצות און מעשים טובים... נור ניט אין דעם בין איך אַצונד אויסען...

צוויי טאָכטער האָט ער געהאַט! צוויי שוועסטער פֿון איין טאַטע־מאַמע! וואָס זאָג איך, אַ צווילינג! ווי איך בין אַ יוד. —

עס איז דען מאָגליך געוועזען איינע פֿון דער צווייטער צו אונטערשיידען? און אַ חן'עווריגער צווילינג, אַ ברכה צו מאַכען!

פנים'לעך — ווי שמחת־תורה־אֶפּפּעלעך פֿון אַ פֿאָהן אַראָב! בעשמעקט — ווי בשׂמים־שקעטאָליך; אויפֿגעוואַקסען ווי לולב'ן, און צוויי פּאָר אויגען, זאָלל גאָטט שומר ומציל זיין! אַז איינע וואַרפֿט אַ בליק, דאַכט זיך — אַ ברילואַנט האָט געבליצט און אָרנטליכע קינדער! אין שענק און דאָך ווייט פֿון ־ענק!

אין ארון קודש אַלליין וואלט מען זיי ניט בעססער און עהרליכער ערצויגען!

* * *

אין שענק געבאָרען און דאָס זעננען מלכות געוועזען! עס האָט קיין איינ־ציגער שכור פֿאַר זיי קיין שלעכט וואָרט ניט גערעדט... קיין סטראַזשניק, קיין אַקציזניק! עס זאָלל געוועזען דער גראָסטער מאַנן אַריינקומען, וואָלט ער אויך, דאַכט זיך, די העזה ניט געהאַט, איינער אַ קניפּ צו געבען אין באָקיל: ניט מיט די האָנד, ניט מיט'ן אויג, ניט אפילו אין געדאַנק! איך האָב שיער, שיער ניט געזאָגט: אַז אין זיי שטעקט מעהר גבורה ווי אין מיין שטריימעל! און איך וואָלט אַ גראָבען טעות געהאַט!

דאָס שטריימעל, האָט זיך אויסגעוויזען, איז שטאַרקער, טויזענד מאָל שטאַר־קער פֿאַר זיי!

* * *

אַ צווילינג! איינע אָהן דער אַנדערער האָט זיך ניט געוויזען. אַז איינער האָט עפּיס וועה געטהון, האָט די צווייטע דען אייגענען שמערץ געפֿיהלט... און דאָך — ווי געשווינד האָבען זיך זייערע וועגען צושיידט...

דאָס אייגענע געטהון, קוים עטוואָס אַנדערש, און דאָך!...

ביידע האָבען זיך פֿלוצלינג פֿעראָנדערט: טהייל מאָל זעננען זיי פֿרייליכער טהייל מאָל טרויעריגער און פֿערטראַכטער געוועזען ווי פֿריהער! — איך קאָנן אייך נישט אויסמאָלען, וואָס מיט זיי איז געשעהען. די רעכטע וואָרטער ליגען מיר אויף דער צונג, נור אַ קאָנן זיי נישט אַראָבשאַרען... אַ מענש האָט נישט געלערנט... נור אין זיי איז

טיעפּער, פעסטער און צוגלייך טרויעריגער און זיססער געוואָרען...

און מען האָט געוואוסט, ווער עס איז שולדיג דערינגען; מען האָט געטייט מיט די פינגער אויף צוויי משה׳לעך, וואָס האָבען ביידע חנה׳לעך נאָך שאָנער, נאָך בעססער, נאָך חן׳עוודיגער, נאָך עפּיס האָבער געמאַכט!...

עט! עפּיס האָב איך איין אַנדער לשון בעקוממען, עס פּאַסט גאָר ניט פאַר אַ קירזשנער! אַ טרעהר האָט זיך מיר אין די אויגען פערדרעהט, נישט פאַר מיינע יאָהרען.

מיין אשה צנועה וועט ווייטער זאָגען: בעל תאוה־ניק...

איך וועל אייך שוין לאַנג ניט בריייען:

ביידע שוועסטער האָבען דאָס אייגענע געטהון, כהויה דאָס אייגענע, ניט אומזיסט זענען זיי דאָך אַ צווילליגג געוועזען!

ביידע האָבען משה׳לעך בעקוממען, און ביידע האָבען געמוזט אין אַ קורצע צייט אַרום, אַריינזעצען קלינעס אין די קליידערלאך!

שאָמט אייך נישט, דער סדר עולם איז אַזוי; גאָטס וויללען איז עס, וואָס איז די בושה?

און דאָך ווי אַנדערש איז ביי יעדערער געשעהען!

איין שוועסטער האָט געטראָגען פראַנק און פריי: פאַר גאָטט אין שוהל, פאַר לייט אין גאַסס, פאַר׳ן סטראַזשניק, אַקציזניק און אַללע גאָסט אין שענק!

די אייגענע שוועסטער האָט זיך דערנאָך אין דער ווייט פון די שכורים, אין אַ שטיללע שטוב, אין אַ וואַרימע שטוב, און אין אַ ווייס בעטט אַריינגעלייגט:

מען האָט די פענסטער פערהאַנגען, די גאַסס מיט שטרוי אויסגעלעגט, עס איז אַ באָבע געקוממען; מען האָט נאָך אַ דאָקטאָר געשיקט... דער נאָך איז אַ שמחה געוועזען... און ווי הייסט אַ שמחה!

און עס האָט אָנגעהויבען וואַקסען אַ ניי קליין משה׳לע — לתורה, לחופה ולמעשים טובים! און, אַז זי האָט געזעהען ווי גוט עס איז, שיטט זי שוין יאָהר ביי יאָהר קליינע משה׳לעך, און איז אַ בעל־הבית׳טע עד היום הזה...

אָבער די צווייטע האָט געטראָגען בסוד סודות, וועהען געקריגען אין אַ קעלער, דאָס קינד האָט אָבגענוממען אַ שוואַרצע קאַץ...

איהר קליין משה׳לע ליגט שוין לאַנג ערגיץ אונטער אַ צוים, מעהר וועט שוין קיין משה׳לעך ביי איהר ניט זיין! און איין גאָטט ווייסט, וואו זי אַלליין איז אַהין געקוממען! — זי איז אַוועק!

מען זאָגט, אַז זי דיענט ערגיץ אויף דער ווייטער וועלט, אַז זי לעקט אָב פון פרעמדע טעללער... אַנדערע זאָגען, אַז זי לעבט שוין נישט מעהר...

אַ שלעכטען סוף געהאַט!

און דער גאַנצער חלוק איז געווען, וואָס דאָס ערשטע איז געשעהען אויף'ן שוהל־הויף, אויף'ן אַלטען באַרגעל מיסט, אונטער אַ ברודיג שטיק וואַללענציינ מיט בעזילבערטע אותיות... נור מיט'ן שטריימעל, — און דאָס צווייטע איז געשעהען ערגיץ אין אַ זינגענדיגען וואַלד, אויף פרישען גראָז מיט פרישע בלומען, אונטער גאָטטס בלויען הימעל, אויסגעצייעט מיט זיינע שטערען, נור — אָהנ'עם שטריימעל.

עס העלפען ניט קיין שמעקעדיגע בלומען, קיין זינגענדיגער וואַלד, ניט גאָטטס הימעל, ניט זיינע שטערען, ניט גאָטט אַלליין! —

ניט אין זיי אַללע שטעקט די גבורה; אין שטריימעל שטעקט זי! ניט אין פּאַגאַנעס, ניט אין שליפּעס, ניט אין טויזענד־מאָל שאָנערע חנה'לעך, נור אַלץ אין שטריימעל, אין דעם שטריימעל, וואָס איך „בעריל קאַלבאַס" מאַך!

און דאָס נור דערהאַלט מיך ביים נאַררישען לעבען פון קאַרטאָפעל!

װענוס און שולַמִית.

אין קלויז אונטערן אויווען זענען געזעססען צוויי ישיבה־בחורים, חיים און זעליג. חיים האָט געלעזט הויך פון אַ געשריבען ביכעל, און זעליג האָט צו און פאַריכט אַ שוך מיט אַ פּראָסטער נאָדעל־פאָדעם.

„...און שאָן איז חנה געווען ווי ווענוס..."

— זאָג מיר, זעליג, איך בעט דיך, וואָס מיינסט דו מיטן וואָרט ווענוס? — האָט חיים אַ פרעג געטהון.

— ווענוס איז אַ מיטהאָלאָגישער נאָמ — האָט איהם זעליג געענטפערט, שטאָכענדיג אין שוך אַריין.

— וואָס איז אַזוינס מיטהאָלאָגיע?

— דאָס ווייסט דו אויך נישט, חיים?... דו געדענקסט, יענע וואָך איז געקומען צו פאָהרען אַ משונה'דיגע בריאה מיט אַ לאַנגען פאַרטוך און מיט אַ רויט מיצעל, און האָט פערקויפט בזול־הזול לאַקרעץ־פלעצעל מיך נאָך אנדערע זיססע זאַכען?

— אהא!

— דאָס איז געווען אַ גרעק, און עס איז דאָ אַזאַ גאַנץ פאָלק, וואָס הייסט מיט'ן נאָמען „גרעקען".

— און אלע פערקויפען לאקרעץ־פלעצעל?

— געה, דו נאַרר, זיי האָבען זייער אייגען לאַנד—„גריכענלאנד"... די גרעקען זענען איין אלט פאָלק... זיי ווערען דערמאָנט אין תנ"ך. זייער לאַנד הייסט „ארץ יון", זיי אליין — „יְוָנים".

— וואָס'ער יון? נישט פון דעם קומט ארוים „איוואַן"?

— חס ושלום! יונים זענען נאָר גרעקען — „מלכות יון". אָט די יונים זענען אַ מאָל געווען זעהר א שטארק און אַ געבילדעט פאָלק... דו האָסט אוודאי געהערט: אריסטו, סאָקראַט; זיי ווערען דאָך געבראַכט פון אונזערע חכמים, ווי פון'ם רמב"ם... אריסטו, למשל, האָט געגלויבט, אַז די וועלט איז אַ קדמון... דאָס אלץ זענען גרעקען, נאָר די גרעקען, חאָטש זיי זענען געווען געבילדעט, געקאָנט מאָהלען, זינגען, שניצען און אַלע שאָנע מלאכות, זענען זיי פאָרט געווען פראָסטע גאָצען־דינער, האָבען זיי פראָסט געדינט עבודה זרה.

— או — וואַ!

— זעהסט דאָך! און אָט די מעשיות, די ספּורים פון די גאָצען, פון די אָבגאָטער, הייסט מיטהאָלאָגיע.

— אהאַ! נו, און וואָס איז וועגוס?

— אין דער מיטהאָלאָגיע איז וועגוס די גאָטין פון שיינקייט...

— וואָס הייסט גאָטין?

— פערשטעהסט דו: ביי זיי האָט יעדער פאַך, יעדע מלאכה אַ בעזונדער'ן גאָט, ווי, למשל, מען זאָגט ביי אונז, אַז יעדע אומה האָט איהר שר... למשל שניצעריי, פּאָעזיע, שאָנהייט, געזונדהייט, גבורה...

— האָט דאָס אלץ גאָטער? נור וואָס מיינט מען גאָטין? א קליין גאָטיל?

— ניין, גאָט איז איין „ער", גאָטין איז אַ „זי".

— האַ? נקבות? זיי האָבען אריינגעזעצט אין הימעל אריין נקבות?

— ע, חיים, פאַרוואָס מאָגנער יאָ און נקבות נישט?

— אמת; איך האָב אָבער געמיינט, זעליג, אַז גאָטער דאַרפען זיין נישט זכרים און נישט נקבות...

— דו מוזט וויססען, חיים, אַז די גרעקישע גאָטער זענען גלייך צו מענשען, דער חלוק איז נור דאָס, וואָס זיי לעבען אייביג. דערפאַר האָבען זיי גלייך ווי מענשען קינדער, ווייבער און פלגשים, נור שטאַרבען קאָנען זיי באַין אופן נישט! אָט, למשל, דער האָכסטער פון זיי, יופּיטער אליין, דער גרעסטער גאָט, וואָס האַלט דען דונער אין דער האַנד און אַללע גאָטער ציטער'ן פאַר איהם אימת מות; ער אַליין איז פון דעסטוועגען א פאַנטאָפּעל, אַ נאָר נישט ביי זיין ווייב יונאָנא, ווי

א פּראָסטער מלמד ביי דער רבי'צען. איך האָב דיר שוין אַ מאָל דערצעהלט פון דעם פלוסף סאָקראַטעס'עס ווייב, פון דער מרשעת קסאַנטיפּע; זי איז געוועזען אַ הונד געגען דער יונאַנאַ! היינט שטעל דיר פאָר, וואָס פאַר אַ צרות יופּיטער האָט געליטען; ער האָט זיך אוודאי צעהן מאָל אין טאָג געווינשען דען טויט... נור ניין, שטאַרבען קאָן ער נישט!

— הכלל — ווענוס?

— אָט ווענוס איז די גאָטין פון דעם שאָנקייט! צונד וועלל איך דיר פאָרלעזען איהר געשיכטע.

זעליג האָט אוועקגעלעגט דען האַלב פערריבּטען שוך, ארויסגעשלעפּט אַ ברודיג פּאַפּיר פון בוזעם און אָנגעהויבען לעזען:

— ווענוס, אַפראָדיטאַ, אַפאָגענעאַ, פּאָנטאַגענעאַ, אַנדיאַמעטאַ...

— דאָס איז דייטש? איך פערשטעה דאָך נישט קיין וואָרט — האָט זיך חיים געוואונדערט.

— נאַרעלע, דאָס זענען די נאָמען, וואָס ווענוס האָט געהאַט אין פערשידענע אָרטער אין גריכענלאַנד און דערנאָך אין רוים.

— זי האָט מעהר נאָמען, ווי יתרו; וואָס טויגען מיר די נאָמען, לייען די מעשה בעסער!

זעליג לעזט:

„אונטער די פערשיעדענע נאָמען איז ווענוס געוועזען הייליג אין די פערשיעדענע שטאָדט, אַלס גאָטין פון דער ליעבע".

— שוין נישט שאָנקייט?

— אַלס איינס! „זי איז נישט געבאָהרען געוואָרען פון אַ מאַמען, זי איז ארויס-געשפּרונגען פון ים. זי איז אַ בילד שאָנע נקבה, זעהר אַ רייצענדע..."

— אַ רייצענדע? וואָס הייסט דאָס?

— דאָס הייסט זי האָט יעדען גערייצט, אויפגעקאָכט דאָס בלוט, וכדומה.

— אהא!

— „זי האָט מען פאָרגעשטעלט גאַנץ אָדער האַלב נאַקעט..."

— פע!

— „איהר מאַנן איז געוועזען בולקאַן..."

— וואָס איז דאָס פאַר אַ מין חיה?

— אויך אַ גאָטט, דער גאָטט פון פייער... אָהנליך צו אונזער תובל-קין; ער האָט ערפונדען די מלאכה פון אייזען קאָוועז, דאָס הייסט אויף דייטש די שמיעדע-קונסט", פערשטעהסט?

— אַ ביסעל.

— „נור מיט איהם האָט זי קיין קינדער נישט געהאַט..."

— גאָטער גט'ן זיך נישט אונ האָבען חתונה אָהן חופה וקדושין. „דערפאַר אָבער האָט זי געהאַט קינדער מיט אַנדערע גאָטער אונ מיט מענשען אויך".

— ווי הייסט? גלאַט אַזוי, ממזרים הייסט עס?

— זיי-זשע נישט קיין שוטה, חיים! אַז גאָטער זענען פּטור פון חופה, קדושין אונ גט, איז ביי זיי נישט דאָ קיין ערוה אונ קיין ממזרים...

— יאָ, אוודאי, אַז מען וואַשט זיך נישט, דאַרף מען נישט בענשען, דו זאָגסט דאָך אָבער מיט מענשען אויך?...

— נו, וואָס-זשע איז? הלמאי אונזערע בני-אלהים, וואָס זענען דערמאַנט אין פסוק...

— נו, נו, לייען ווייטער.

„מיט מ אַ ר ס ע ן האָט זי געהאַט צוויי קינדער..."

— ווי זאָגסט דו? מֶרם צו מרסנאָ?

— נישט מרם, נישט מרסנאָ, נאָר מיט מאַרס'ן, מיט'ן גאָט מאַרס, דאָס איז דער „איש מלחמה", דער גאָט פון מלחמות, דער קריעגסגאָט...

— „צווי מיט באַקכוסען, מיט'ן גאָט, וואָס האָט צו שאַפען איבער וויין אונ אַנדערע משקאות".

— דאָס מוז זיין אַ מין לוט, אַ גוטער שכור!...

— „צוויי מיט מ ע ר ק ו ר"...

— ווער איז דער?

— מערקור איז דער גאָט פון גנבים, סוחרים, משולחים!

— זעהר אַ געמיינער שדוך.

— מיט איינעם אַ נ ח י ז ע ס, אַ פּראָסטען בשר ודם, האָט זי זיך געטראָפען ערגיץ נעבען אַ טייך, זייענדיג פערשטעלט אין אַ פּאַסטושקע; פון דער וויזיט איז געבאָהרען געוואָרען אַ יונגעל... אַ מאָל האָט זיך איהר געטראָפען אַזאַ מעשה: עס האָט זי נאָך געיאָגט אַ חברה רוצחים — האָט זי זיך בעהאַלטען אין אַ הייל אונ האָט גערופען ה ע ר ק ו ל ע ס ע ן".

— ווער איז דאָס?

— דאָס איז אַ שטאַרקער גאָט, נישט אפילו אַ גאַנצער, נור אַ האַלבער גאָט; איינער אַליין האָט ער אויסגערייניגט אין איין טאָג 36 פערדשטאַלען...

— ווייטער, ווייטער, זעליג; עס הײבט שוין אָן צו נודען אונ קאַפּויער צו געהען, ד'לעבען.

— „הערקולעס איז געקומען אין דער הייל אַריין, ער האָט אַריינגעלאָזט די

רוצחים איינציג־ווייז, איינעם נאכ'ן אנדערען, מע האט זיי צורעכט געמאכט..."
— פע, חלשות!

— „די וועגוס פלעגט זיך שטארק נוקם זיין אין די, וואס האבען געלאכט אוים דער ליעבע. איינוואהנער פון שטאדט האט זי פערוואנדעלט, ראס הייסט מגלגל געווען, אין אקסען".

— געגוג! — האט חיים אויסגעשריען, אויפשפריגענדיג, — עס קעהרט זיך די גאל! וועגוס, א גאטין, חא, חא, חא! געהאט טויזענד מאננען, גע'הרג'ט, געשטאכען, געקוילעט — נאוף, זנות, רציחה, פע!

חיים האט אויסגעשפיגען און זעליג איז אויפגעשטאנען אין איין צארען.

— ע! — האט זיך זעליג אנגערופען בעליידיגט — דו ווייסט וואס דו רעדסט און וואס דו שפייסט!... דו נעמסט א טהייער, שאן מלבוש און טהוסט עס אן אויף דער לינקער זייט, דרעהסט איבער דעם ספאדיק און מאכסט א פורים שפיעל!... וועגוס איז נור א משל, אזא מין אידעאל, אויף אזא־ב־ארט, למשל, ווי אין שיר השירים שולמית...

— אקוראט! חא, חא, חא! שאמען מאגסט דו דיך, זעליג! פונקט גלייך! שולמית אין שיר השירים איז א געזונדע, א פרישע, א שטיק אייזען! די ברידער האבען איהר געהייסען היטען זייערע וויינגארטנער, האט זי איהר וויינגארטען נישט געהיט; דאס פנים איז איהר אבגעברענט, נאר זי איז נישט קיין ציגיינערין; דער האלז איז וויים ווי מירמעלשטיין; זי שמעקט מעהר, ווי אלע פעלדער, וואלדער און גארטנער צוזאמען! זי קוקט נישט אראב פאר בושה און בלאזט זיך נישט, ווי א אינדיק; זי קוקט גלייך, זי האט זיך נישט וואס צו שאמען. זי האט אזוינע גוטע, ווארעמע, הארציגע אויגען, ווי צוויי גוטע טויבען! און ליפען האט זי — צוויי דינגע, רויטע פאדעם. און זי שנירט נישט דאס פיסקעל און מאכט נישט קיין מאוסע הויות; זי רעדט גלייך, און האניג גיסט זיך איהר פון מויל!... אז דו זעהסט זי, קומט דיר קיין שלעכטער געדאנק נישט אריין אין קאפ; נאר פארקעהרט: דו פערלירסט גאר די געדאנקען. זי גיט אויף דיר א קוק מיט איין אויג, לאזט דו דיינע אראב ווי א גנב; דיין הארץ אין דיר העבט אן ציטערען און צאפלען, ווי א געקוילעטער האהן. זי איז איינפאך, ריין און ציכטיג, ווי ערשט געפאללענער שנעי! אט קומט אן דער זוממער, א נייע לעבען אויפ'ן פעלד און אינ'ם גארטען, די טירקעלטויב העבט אן צו ברומען, די בלומען העבען אן שפראצען, דער פייגענבוים בליהט, די וויינטרויבען בלישציען! אלץ ווערט אויפגעלעבט, אלץ האט זיך אויפגעכאפט צו נייעם לעבען און איהר הארץ האט ערפילט א נייע געפיהל! פלוצים איז דאס געפיהל געקוממען, און באלד מיט'ן גאנצען שרעקליכען כח! שטארקער ווי דער טוידט איז איהר ליעבע, טיעפער ווי דאס גיהנום איז איהר קנאה. און איהר ליעבע איז עביג, טייכען וועל'ן

זי נישט פערפליסען, דער ים אליין וועט זי נישט פערלעשען... און ליעב האט זי נור איינען: א יונגען, שיינען פאסטוך; זי ווייסט נישט, אז דער פאסטוך טראגט א קרוין אויפ'ן קאפ, אז ער איז דער גרעסטער מלך אויף דער וועלט! זי איז פראסט, אפען און עהרליך, זי קאן נישט שפיעלען קיין ראמאן, קיין „טשיטשיבאבע", איהר טהוט וועה, וואס ער איז נישט איהר ברודער פון איין טאטען און פון איין מאמען, זי זאל איהן קאנען קושען פראנק און פריי אין אלע גאססען! אט! דאס איז שולמית! דאס איז, ווי דו זאהסט, איין אידעאל פין איין אמת'ער יודישער טאכטער, וואס האט א טאטען און א מאמען, נישט ווי דיין ווענוס די אויסגעלאססענע.

— דו פערגעסט אבער איין זאך — האט איהם איבערגעשלאגען זעליג — דו פערגעסט, אז דאס אלץ, דאס הייסט די מיטהאלאגיע איז נאר משלים; דערונטער שטעקען פילאזאפישע און רעליגיאזע געדאנקען.

— אדרבא, פערקעהרט! גאר פארקעהרט די כברא! ווי פערקליידט מען הויכע געדאנקען אין נידריגע משלים? ווי פערבידנט מען בריליאנטען אין א ברודיגע שמאטע? און וואס הייסט? צו איז דענן ביי אונז יודען שיר השירים נישט קיין משל? איז דענן נישט של מ ה דער רבונו של עולם אליין, דער מלך שהשלום שלו? און שולמית איז דענן ניט די כנסת ישראל? די ריינע, נור פערשווארצטע כנסת ישראל?! נאר סודות אהין, סודות אהער, שולמית איז טאקי שולמית, און ווענוס, להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, איז א זונס, וואס איז נישט ווערטה די רייד! הארסט דו, זעליג? ימח שמה!!! מעק אוים איהר נאמען פון דיין ספר, און שרייב — ווי הייסט דאס מיידעל, וואס דו בעשרייבסט? חנה, דאכט זיך?

— חנה.

— נו, שרייב, אז זי איז אזוי שאן געוועזן, ווי... אדער ניין, שרייב נישט! הארסט דו! זאלסט דיך נישט דערוועגען, עס וואלט געוועזן א העזה פון דיר; לאז דיין חנה מיט די פיסלעך, ווי די שפילקע־קאפלעך גלייך זיין צו וועמען דו ווילסט, צו מרים'ן מיט דער פויק, צו אביגיל'ן, צו רחב'ן, צו דלילה'ן, לאז זיין צו וועמען דו ווילסט, אפילו צו אסתר המלכה, נאר נישט צו שולמית, קיינע קאן נישט גלייך זיין צו איהר, קיינע נישט, הארסט?!..."—

דער חעלמער מלמד.

„אמאָל איז די וועלט אַזוי פערפלייצט געוואָרען מיט תאוות" — דערצעהלט שכנא פאַר אַ גאַנץ רעדעל יודען אין בית המדרש — אַז מען האָט מורא געקריגען דער רבונו של עולם זאָלל נישט, כביכול, פערגעססען פאַר גרויס גרימצאָרען די שבועה און נישט אָפּעגען די טויערען פון הימעל און ברענגען אַ מבול, גאָר אָהן נח'ן און אָהן דער תיבה. עס איז רחמנא ליצלן, געווען באו מים עד נפש — ווי זאָגט ער, ביז אַהער! עס איז אַזוי ווייט געקוממען, ביז די למ"ד וָא"ו צדיקים האָבען מורא געקריגען פאַר זיך אַלליין און זענען זיך צוזאַמענגעקוממען אויף איין אסיפה קיין בראָטקעוו. זיי זענען געזעססען און האָבען געקלערט זיבען טאָג און זיבען נאַכט; עס איז שוין ביי זיי געווען אַ סברא, מען זאָלל מאַכען כלו חייב, לאָז משיח קומען וועט נעמען איין עק. ס'איז אָבער אין מיטען געווען אַ פראָסטער יוד, אַ וואַססערטראָגער; ער האָט זיך איינגעשפאַרט: ניין און ניין! ס'איז אַראָבגעקוממען אַ בת־קול, דער מלאך גבריאל האָט זיך בעוויזען; מע האָט געזאָגט, אַז מען ווילל אַזוי אויפ'ן הימעל, אין די עולמות העליונים; אונזער וואַססערטראָגער קוקט נישט אויף די אַללע זאַכען, ער ווילל נישט קיין עבירה טהון! מע האָט זיך אַזוי לאַנג געהאַמפערט, ביז עס איז געבליבען, מען זאָלל צורעכט מאַכען דען יצר הרע.

אַללע למד וָא"ו צדיקים, זענען געווען פראָסטע אָרימע יודען; אַ חוץ וואַסערטראָגער זענען נאָך געווען שוסטער, האָלצהאַקער, שטיינערקלאַפּער וכדומה. נאָר איינער פון זיי האָט פונקט פאַר אַ קורצע צייט אָבגענומען אַ גרויסע ירושה פון אַ מוהמע, וואָס איז געשטאָרבען אין אלכסנדריא של מצרים און ער האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט נכשל צו ווערען אינ'ם גאָלדענעם עגל. אָט פאַר זיין געלד האָט מען אַראָבגעבראַכט, און טאַקי פון מצרים, אַ סָרים.

מען האָט אַראָבגעבראַכט אַ סָרים, מען האָט איהן פערשטעלט פאַר אַ גוטען יודען, מיט באָרד און פאות, מיט אַ קאַפּטאַן מיט סטראָקים, שיך און זאָקען, מיט איין אָפּפּען האַרץ און מען האָט זיך אָנגעהויבען רייצען מיט'ן יצר הרע: אָט דאָ, ביי דעם צדיק, וויִיז דיין גבורה!

דער יצר הרע איז געקוממען, וואָס זאָלל ער וויססען? ער זעהט אַ יוד מיט באָרד און פאות און צולאַכט זיך אויף אַ קול: חאַ, חאַ, חאַ! אַ גרויסע זאַך אַזוינס צו ברענגען צו איינע'עבירה.

איהם איז גאָר נישט איינגעפאַלען אַז דאָס איז אַ סרים. ער זעצט זיך נעבען

איהם אַנידער, הייבט זיך אָן מיט איהם צו וואָרטלען, רעדען אַ ביסעל חנופה, חכמה׳לעך, עזות׳קייט, נבול־פה; דער סרים אָבער פֿערשטעהט נישט קיין וואָרט און גיט אפילו נישט קיין שמייכעל. דער יצר הרע איז אַזש הייזעריג געוואָרען: דאָס ערשטע מאָל טרעפֿט זיך איהם אַזוי פֿיעל אַרבייט ביי איין גוטען יודען. ער גיט אַ פֿייף; רחמנא ליצלן, עס בעווייזען זיך אַלערליי נשים: גבאי׳טעס, פּראָסטע ווייבער, יונגע ווייבלעך און אַזוי נקבות. זיי קומען אָן פֿאָרלעך־ווייז, ווי די עופות טמאים אין נח׳ס תיבה אַריין, אָנגעטהון אויף פֿערשיעדענע אופנים: מיט קרינאָלינעס, אָהן קרינאָלינעס, פֿערהאָנגענע, פֿערשטעלטע, האַלב־נאַקעטע, און מיט פֿערשיעדענע מדות: לאַבֿענדיגע, וויינענדיגע, שעלטענדיגע, שרייענדיגע — אָבער עס העלפֿט ווי איין אַרבעס אין דער וואַנד! אַ טייך מיט שוויים האָט שוין דען יצר הרע בעגאָסען, ער איז אַזוי מיעד געוואָרען, גלייך ער וואָלט אַ גאַנצע וואָך האָלץ געהאַקט. און דער סרים ריהרט זיך אָלץ ניט! דער יצר־הרע גיט נאָך אַ פֿייף און ברענגט אַרויף רחב־הזונה — עס געהט נישט, חאָטש צוריים זיך! „איך וועל נאָך מאַבֿען די לעצטע פּראָבע — זאָגט דער יצר־הרע — מאַססאַזש! איך וועל נאָך פּריווען איהם אַביסעל איינרייבען!“ ער חאַפּט דעם סרים און קנייטשט איהן, בייגט איהן, רייבט איהן און גליהט איהן. ווער, וואָס? דער יצר־הרע האָט אַזוי לאַנג אומזיסט געאַרבייט איבער׳ן סרים, ביז ער האָט אָנגעהויבען סאַפּען ווי אַ גאַנז, עס האָבען איהם געבראָבֿען האָנד און פֿיס און האָט פּלוצים אָנגעהויבען צו חלש׳ען.

די למד־וא״ו צדיקים האָבען נור דאַרויף אַרויסגעקוקט. זיי האָבען גענומען דעם יצר־הרע, געבונדען מיט דרייסיג בינטלעך כפול־שמונה ציצית, געקוילעט מיט אַ מוהל־מעסער, אַריינגערוקט אין אַ הייסען באַק־אויווען און פֿערברענט אויף קאָהל. נאָכדעם האָבען זיי גענוממען דאָס אש, און, אַז עס איז געוואָרען אַ שטאַרקער שטורם-ווינד, האָבען זיי עס פֿערשפּרייט און צוזייט אויף די פֿיער ווינקלען פֿון דער וועלט.

אין הימעל איז געוואָרען אַ גרויסע שמחה, אויף דער ערד אַ גוט יאָהר; אַ לעבען, ווי אונטער דער זונן: די אומות העולם האָבען אויפֿגעהערט צו האַלטען מלחמה; מאַנן און ווייב האָבען זיך נישט געקריגט און די קאָטשערעס מיט די לאָפּאַטעס האָט מען נור בענוצט צו חלה באַקען; אַללע מלכים האָבען אַהיים געלאָזט דאָס חיל, די ביקסען האָט מען אַוועקגעשענקט קלײנע קינדער אויף ל״ג בעומר, און די אַרמאַטען האָט מען גענומען אין די דאָרפֿער אַריין און געשטעלט פֿאַר סטראַשאַקעס אויף די פֿעלדער. דעמאַלט האָט מען געמאָגט טייטען מיט די פֿינגער אויף יעדער אַרמאַט, לאַבֿען און חוזק מאַבֿען, וויפֿיעל עס וועט אַריין. עס איז געווען אויף דער וועלט שלום ושלוה, לעבעדיג, פֿרעהליך.

עס וואָלט אָלץ גוט געווען, נור די חופה־שטאַנגען, אַזוי ווי זיי זענען

געשטאַנענען אין שוהל אין איין ווינקעלע, אַזוי האָט זיי קיינער נישט גערירט, אַללע מאַנסבילן זענען געוואָרען פּרושים, אַללע ווייבער גבאי׳טעס און צנועות — אַ גאַנץ יאָהר ימי הגבלה! רבנים, שמשים, חזנים, שדכנים און כלי־זמר זענען אַרומגעגאַנגען פּוסט־און־פּאַס: אוים חתונה־הוצאות, אוים חתונה־קליידער, אוים נדן, אוים חופות — הכלל, נור מען זיצט און מען לערנט!

די וועלט האָט זיך פערזאָרגט: ס׳טייטש? שטאַרבען שטאַרבט מען און קיינער ווערט נישט געבאָהרען! עס איז אַזוינס נאָך נישט געהאָרט געוואָרען! — און גאָטט ווייסט, וואָס עס וואָלט געווען, ווען ניעט דער העלמער מלמד!

אָט הערט אוים אַ מעשה:

נאָך פאַר די למד־וא״ו צדיקים׳ס אסיפה האָט אַ העלמער מלמד דער־פיהלט, אַז דער יצר־הרע דלובעט איהם שטאַרק דעם מוח... ער האָט איהן גע־שלעפּט אין בית־המדרש אַריין — אַח איז מיר! — ער געהט מיט; ער איז מיט איהם געפּאָהרען צו אַ גוטען יוד, מהיכי־תיתי, ער פאָהרט גאַנץ גערן; ער געהט מיט איהם אין מקוה אַריין, דער ימח־שמו׳ניק האַלט צו די נאָז — נור געהן געהט ער. דער מלמד האָט געזעהען, אַז עס איז שלעכט, ער קאָן פערלירען דאָס מלמדות, האָט ער זיך מישב געווען און איז אַנטלאָפען העט, העט אין וואַלד אַריין...

זיבען יאָהר איז ער געווען אין וואַלד, געשלאָפען אויף דער גאָלער ערד, גענעססען פוילע וואָרצעל און געזאָגט תהלים מיט זוהר. ער איז אַזוי אויסגעדאַרט געוואָרען, אַז מען האָט איהם געקאָנט דורכציהען דורך איין אויער פון אַ נאָדעל, און אַזוי דורכזיכטיג, אַז מען האָט איהם גאָר נישט געזעהען. ער איז פּראָסט גע־וואָרען אַ רואה ואינו נראה, איהר פערשטעהט?

אַז ער איז געקומען צו דער מדרגה, האָט ער זיך אויפגעהויבען צוריק צו געהן אין ישוב אַריין; איהם האָט זיך געדאַכט, אַז אַצונד איז ער שוין אויף עביג בע־פרייט פונ׳ם יצר הרע, אַז ער מאַג שוין פאָהרען אַהיים.

נור קוים ער איז אַרוים פונ׳ם וואַלד — חאַפּט זיך אויף פּלוצים אַ שטורמווינד, און קעהרט איבער וועלטען! דאָס איז געוועזען פונקט דעמאָלט, ווען די למד־וא״ו צדיקים האָבען צושפּריט דעם יצר־הרע׳ס אַש אויף אַללע פיער עקען פון דער וועלט, און עס האָט איהם, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַריין געפּרושעט אַ שטויב אַש אינ׳ם לינקען אויג. אַ שאָנע מעשה! דאָס לינקע אויג האָט אָנגע־הויבען צו זעהען אַזוינע זאַכען וואָס, רחמנא ליצלן, מען זעהט עס נישט אויף דער גאַנצער וועלט. פונ׳ם לינקען אויג האָט זיך באַלד אָנגעשטעקט דאָס רעכטע אויג, באַלד איז עס איהם געקראָכען אין מוח, נאָכדעם אין הארצען אַריין; איך וועל אייך

נישט לאַנג ברייען — דער חעלמער מלמד איז געוואָרען פֿולל מיט יצר־הרע, אונ אַז ער איז געקומען צוריק אין ישוב אַריין, האָט ער, וואָס טויג אייך מעשיות, צוריק אָנגעשטעקט די גאַנצע וועלט.

מיין זיידע, עליו השלום, וואָס האָט מיר דערצעהלט די מעשה, פֿלעגט אַלץ זאָגען, אַז ווען נישט דער חעלמער מלמד, וואָלטען מיר שוין לאַנג נישט געווען אויף דער וועלט! אונ ווען ער, דער זיידע עליו השלום, האָט געזעהען אַ חתונה, אַ ברית, אָדער אַ פדיון הבן, פֿלעגט ער אַלץ זאָגען: „דאָס איז דעם חעלמער מלמד'ס מלאכה; אין יעדען פֿון אונז שטעקט אַ שטיק חעלמער מלמד!...״—

אַלְטְוַואָרְג.

עֶרְצֶאהלְט פֿון אַ פּוּרִים רַב.

(מיט אַ קליינע הקדמה).

1.

איהר האָט מיך געמאַכט פֿאַר אַ פורים רב*), — בין איך! וואָלט איהר מיך אויסגעקליבען אַלס שתדלן אין וואָס עס איז פֿאַר איין עסק, אַלס גבאי אין אַ חברה של צדקה, אַלס רעדעל־פֿיהרער אָדער קאָבער־לעפֿעל פֿון אַ פּאַרטיי, וואָלט איך אַלץ געקענט זיין! אפילו, ווען איהר מאַכט מיך פֿאַר אַ גוטען יוד פֿאַר איין עולם חסידים, וואָלט איך אויך געווען! איך בין קיינמאָל נישט געגען קהל, געגען חברה, געגען פּאַרטיי אונ, וואָס מען וויל, בין איך. איהר מיינט, מען דאַרף זיין פֿעהיג דערצו? אַז אסור! נישט אינ'ם אויסגעוואָהלטען שטעקט די קראַפֿט! ווען מען וואַרפֿט „הורא״! דער פֿליהט; ווען מען שטעלט זיך אויפֿ'ן קאָפּ, דער איז הויך; ווער עס טראָגט דאָס שטריימעל דער איז רב! צו ווען מען פֿאָהרט, ווען מען גיט פדיונות, — דער מאַכט אָן התלהבות אונ דבקות, דער פֿיהרט דאָס רעדעל! יעדער איינציגער פֿון דער חברה האָט אַ קליין ביסל אמונה, אַ קליין פּיצעל בטחון, אַ שטיקעלע ווילען. אונ, אַז מען לעגט דאָס צוזאַממען אין איין בוזעם־טאַש אַריין, ווערט דער בעל־הבית פֿון בוזעם־טאַש אַ גרויסער מאַנן, אַ פֿייערדיגע זייל;

*) אין ליטע און פוילין איז אין די חדרים שטייגליך אַ מנהג אויסצוקלייבען אויף פורים, אַ פורים־רב, וואָס איז פֿורים פֿרעהליך אונ לוסטיג צו מאַכען.

אַ זונן, און שטראַהלט אַרויס פֿון זיך אמונה און בטחון, אויך קריעגט ער שוין איין אַיי־זערנע גבורה מויערן צו ברעכען.. אַ והאָ ראיה צערפֿאַלט זיך די חברה, ווערט דער גרויסער צוריק קליין, נישט אָנזעהעוודיג; ער ווערט אין גאַנצען פֿערלוירען.

דאָס זעלבע איז מיט אַ פּורים־רב. מיינט נישט, אַז ער דאַרף זיין בטבע אַ לץ, אַז ער מוז שיטען מיט גלייך־וואָרטליך און וויצען! אויב דער עולם וויל און קען, איז גענוג, אַז דער פּורים־רב זאָל טייטען מיט אַ פֿינגער, דער עולם זאָל פֿאַללען אונטער די באַנק פֿאַר געלאַכטער; אויב נישט, העלפֿט קיין חכמה און קיין קונצען. און דאָך, מודה מוז איך זיין, אַז איהר האָט געטראָפֿפֿען מיט דעם, וואָס איהר האָט מיך געמאַכט פֿאַר אַ פּורים־רב! וואָרום דען אמת זאָגענדיג, אַביסל ליצנות שטעקט שוין אין מיר בטבע: אפילו אַז איך בין שוין גאָר ערנסט, אַז איך רייט שוין גאָר מיט גרוים גדלות אויפֿען בעזעם, אַז איך בלאָז מיך שוין גאָר אָן, ווי ממש עפּיס רעכטס, — זיצט אויך עפּיס אין מיר און לאַכט... און ווער איך אַמאָל גאָר אין כעס, איך שיט שוין מיט פֿייער און שריי: רוצחים! הינדשלעגער! וכדומה, לאַכט אויך עפּיס אין מיר... עס לאַכט, אפילו ווען איך וויין; ווען דאָס הארץ, דאַכט זיך, וויל צוברעכען ווי אַ שאַרבען... עס איז אַ ביטער געלאָכטער, נאָר עס לאַכט... „עס איז דאָך נור — לאַכט עס אין מיר — עס איז דאָך נור אַ פּורים שפּיעל"! און צווייטענס ווייס איהר ביי מיר ווירקליך נישט וויססען, בין אָרור המן לברוך מרדכי, ווייל — ווייל איך אַליין ווייס נישט! כל זמן איך קוק מיט מיינע אייגענע אויגען אין דער מגילה אַריין, זעה איך; כל זמן דער קורא לייענט, זינגענדיג־שנאַר־כענדיג, האָר איך; לעג איך אָבער אַוועק די מגילה, אָדער דער קורא בלייבט שטיל, פֿערגעס איך און ווייס ווייטער נישט! דאָס קומט דערפֿון, וואָס מען האָט, בעונותינו הרבים, אָבגעשטעלט די זונן און געהייסען זיך דרעהען דער ערד. פֿון דעמאָלט אָן דרעהט זיך מיר אין מח!.. אַז אַ מענש פֿיהלט נישט קיין פֿעסטען באָדען אונטער די פֿיס! דער בעל־הבית פֿון קליינסטען שטאָדטיל איז שוין נישט ווי פֿערזעססען אויפֿ'ן אָרט, שוין נישט אַזוי פֿערשטאַרט און פֿערגליווערט ווי אַ מאָל... דער וועג פֿון וויעג ביז'ן קבר איז שוין נישט אַזוי קורץ, שוין נישט איבערצוזעהן: אַ מענש ווערט געבוירען אין מערב, גט זיך מיט'ן ווייב אין צפון, באַנקראָטירט אין דרום און מאַכט גלגול מחילות קיין מזרח אָדער פֿערקעהרט! און געה ווייס אויפֿ'ן כף הקלע, ווער הרין, ווער אחשורוש און ווער, להבדיל, מרדכי איז? איין אויסגעמישטע וועלט.. ווי גלעזערנע פּעריל אין קאַלעידאָסקאָפּ, מישען זיך איבער די פֿערשיעדען־פֿאַרביגע, פֿערשיעדען־פֿאָרמיגע אידען; די ליניען ברעכען זיך, די ראָדער וויקלען און פּלאָנטען זיך און געה ווייס, וואָס גוט און וואָס שלעכט איז...

נור, איך בעט אייך, שלאָפֿט נישט איין... איך ענדיג שוין די הקדמה... נעמט דערווייל אַ ביסל בראָנפֿען... אייגענטליך אָבער, וואָס

דערצעהלט מען אייך? איך פלעג אייך דערצעהלען וויינענדיגס, הארצרייסענדיגס און איהר האט געלאכט; מיך האט א ווארם אין מח געביסען, מיך האט אין הארץ דער טייוועל מיט אללע זיינע משרתים געריסען, אין איהר פלעגט פלאצען פאר געלעכטער. זאלל איך ווייטער פריווען?

איך קוק ארויס דורך די פענסטער און זעה גאנצע לאנקעס, בעוואקסען מיט בלומען און דארנער. די בלומען זענען די גוטע, הערצלאבענדיגע מעשה׳ליך, און די דארנער זענען מעשה׳ליך, וואס שטעכען און ברענגען! וואס זאלל איך אויסרייסען פאר אייך? א בלימיל? געוויסס! ווי הייסט עס אינ׳ם בעקאנטען ליעד? — דער רבי האט געהייסען לוסטיג זיין! איך שטרעק אויס די האנד, נאר צו וועל איך טרעפען? עס איז דאך פורים, א ביסל האב איך געטרונקען, דאס אויג איז נישט זיכער, די האנד איז נישט פעסט, איך זאל נור קיין טעות נישט האבען...

2.

איך שטרעק אויס די האנד, די לאנגע האנד פון א פורים-רב אין דער פורים-וועלט אריין און טרעף קיין חינא, און רייס אויס א בלימעלע — א מעשה׳לע הארט! א מאל איז גוועזען א חינעזישער חכם; ער האט דורכגעמאכט אללע עקזאמענס, דורכגעלעזען און אויסווענדיג געקענט אלע ספרים, געדרוקטע און געשריבענע, הייליגע און „וואכענדיגע", מיט איין ווארט — אלץ, וואס א חינעזער האט א מאל אריינגענארט אין א טרוקען חינעזיש ווארט און פערקלאפט און פערהאמערט אויף טויט! ער האט נור געדארפט אפפענען דאס מויל, עס זאללען זיך ארויסקאללערן גאנצע מגלות, גאנצע ספרים; מיט׳ן שער, מיט׳ן „תם ונשלם", מיט אלע ציטאטען און אלע בעמערקונגען פון בחור הזעצער, וואס זענען נאך אין חינא אין דער מאדע, ווי ביי אונז מיט א יאהר פופציג צוריק... הארען האט ער שוין נישט געקענט, עס איז שוין פאר איהם קיין נייעס נישט געוועזען: זעהן האט ער שוין נישט געהאט וואס — אין חינא זענען זיך „מארגען", „נעכטען" און „היינט" עהנליך ווי צווילינגס-ברידער — האט ער זיך טאקי געלעגט שלאפען! ער האט זיך מיטין גרויס געלעהרטען מונדיר, ווי דער שטייגער איז אין חינא, געווארפען אין בעט אריין, גענומען די שלאפמיץ איבער די אויערען און אויגען און שלאפט... פון צייט צו צייט שנארכט ער. עס טרעפט, אז ער רעדט חכמות פון שלאף, נאר עטליכע מאל אין טאג אפפענט ער דאס מויל, מען זאל איהם אריינשיטטען עטליכע קארנדליך רייז, אריינגיסען עטליכע טראפען זופ פון פייגעל-נעסט... און אפענט אפילו דערביי די אויגען נישט אויף...

ער איז אַזוי געשלאָפֿען אַ יאָהר, צוויי צו דריי און אפשר הונדערט יאָהר... אין אַ לאַנד, וואָס האָט אַ געשיכטע פֿון הונדערט טויזענד יאָהרען איז אַ יאָהר און הונדערט יאָהר כמעט אַלץ איינס... נור פלוצים איז ער, ווי אַ געביססענער אַרויסגעשפּרונגען פֿון בעט. אַ צוועלף־פֿונטיגע יאַפּאָנישע האַרמאַט האָט איהם אויפֿגעוועקט... אין דער צייט, וואָס דער חינעזישער געלערנטער איז געשלאָפֿען, האָט יאַפּאָניען שטודיערט! עס איז געגאַנגען צו דער קלוגער מאַדאַם אייראָפּא אין שוהלע אַריין און — האָט זיך אויסגעלערנט — שיסען! און עס שיעסט... פּיף־פּאַף־טראַך! פּיף־פּאַף־טראַך! דאָס האָט ער נישט פֿאָרגעזעהן; דאָס האָבען איהם היילינע און וואָכעדיגע ספרים פֿריהער נישט געזאָגט, און קיינער האָט עס איהם, ביי דער גאַנצער צייט, וואָס ער איז געשלאָפֿען, אין חלום נישט ענטפּלעקט... ער רייסט אַראָב די שלאָפֿמיץ: בים־באָם־טראַך; די אַרמאַטען קלינגען נאָך האָבער, נאָך שראָקליכער! ער קוקט זיך אום — אין שטוב איז קיין נפש נישט דאָ.. דאָס הויזגעזונד מיט דער גאַנצער דינערשאַפֿט זענען ענטלאָפֿען ווי פֿון אַ שרפֿה און האָבען דעם שענסטען, און בעסטען, דעם גרויס געלערנטען — גאָר פֿערגעססען... ער לויפֿט צו צום פֿענסטער, קוקט אין גאַס אַריין! זאָל גאָט שומר ומציל זיין! צי איז ער שכור? צי איז ערד־ציטערניש? הייזער, שטאַרקע, פֿעסטע הייזער און פּאַלאַצען, וואָס מען האָט געבויט אויף אייביג, — אויף חינעזישען אייביג — הוידען זיך, וויעגען, ציטערן, פּלאַצען און פֿאַללען... ער פֿאַלט אויך אום פֿאַר שרעק... ער ליעגט און קלערט, אפשר דאָס ערשטע מאָל אין לעבען. ווארום זייט ער לעבט, האָבען איהם קאָנפֿוציוס מיט זיינע מפרשים געגעבען יעדע רפואה פֿאַר דער מכה, יעדע אַנטוואָרט פֿאַר דער פֿראַגע; מען האָט נור געדאַרפֿט אַריין קוקען און זעהען, און וויססען! ערשט היינט קלערט ער; היינט, ווען די יאַפּאַנער באָמבאַרדיערען דאָס הארץ פֿון חינא! — גאָטט, גאָטט! — וויינען די אַלטע אויגען פֿערצווייפֿעלט, — אַ נייע חכמה אַ שים־חכמה... ווי קאָן מען רעטען זיך און גאַנץ חינא צוזאַמען! נאָך לאַנג קלערען איז דעם געלעהרטענס מח נישט אימשטאַנד, און דער חינעזישער חכם בלייבט ליגען אויף דער ערד פֿערחלשט, פֿערשמאַכט...

ער ליגט און איך זעה, אז דאָס מעשה׳לע געפֿאָלט אייך נישט!.. ווי הייסט, היינטיגע צייטען און אַ מעשה׳לע פֿון דער פֿרעמד, נישט פֿון אונזער וועלט!

וואַרט, בייסט ווייטער, עס וועט זיין אַ יוד אויך!

איהר האָרט ווי עס קלינגט: — האַנדעל! האַנדעל! פרנסה דאַרף דאָס יודעלע, זאָל זיין אייראָפּא, זאָל זיין חינא, זאָל זיין וואו עס איז; אַ וועלטשטאָדט אָדער אַ קרעהווינקעל: האַנדעל! האַנדעל! אונטער דוננער און בליץ, אונטער יאַפּאַנישע קוילען, זאָל זיין דערביי ערד־ציטערניש — האַנדעל. מען מוז עססען און חדר־געלד צאָהלען! אַלט־וואַרג קויפֿט אַ יוד, דאָס, וואָס אַלע וואַרפֿען שוין אויס׳ן מיסט אַרויס, דאָס

וואָס מען כאוסט זיך שוין אין האַנדאַריין צו נעמען; דאָס פֿערשמוצטע, צוריססענע, צופּליקטע, דאָס קויפֿט ערשט אַ יוד אונ פֿערקויפֿט! אָבי געהאַנדעלט!

נור אין חינא, וואו דאָס אַלטוואַרג איז אַזוי הייליג, שטעהט דאָס געשעפֿט נישט גוט; מען פֿערקויפֿט זעלטען, פֿאַר פקוח־נפש, אָבער ווייטער נישט! אייניקליך טראָגען דאָס, וואָס די באָבע אונ דער זיידע האָבען שוין בירושה בעקומען; זעלטען עס טרעפֿט זיך אַ שטיקיל סחורה!

דער יוד דאָך טהוט זיך זיין'ס אונ פֿערלאָזט זיך מיט דער רעשט אויף דעם, וואָס שפּייזט דעם וואָרם אויפֿ'ן פֿעלד אונ דעם האָז — אין וואַלד, אונ שרייט אין אַללע גאַססען: — האַנדעל! האַנדעל; אונ דער הייזעריג, דין אויסגעפּיפּענער „האַנדעל", שניידט זיך דורך די גראָבע באַססען פֿון די 12—פֿונטיגע אַרמאַטען אונ פֿערדרעהט זיך ביז צום אויער פֿון פֿערחלש'טען חינעזישען חכם.

דער שפּרינגט אויף: אַ יוד רופֿט! אַ יוד איז דאָ! אַ יוד, וואָס איז נישט קיין פֿראַנצאָזישער, דייטשער, יאַפּאַנישער אָדער חינעזישער חכם, נור אַ וועלט־חכם! אַ יוד, וואָס האָט שוין פֿון יעדען אויבען ברויט געגעססען אונ איז אויף יעדער באַנק געשמיססען געוואָרען... דער וועט אין עצה געבען! מיט אַלעם האַנדעלט ער, אַלץ ווייסט ער!

— יוד! שרייט דער חינעזער, צושפּרינגענדיג צום פֿענסטער פֿון שטוב.

— איך בין דאָ, חינעזישער חכם! ענטפֿערט דער יוד, צושפּרינגענדיג צום פֿענסטער פֿון דער צווייטער זייט, פֿון גאַסס; אונ ווען נישט די שויב אין דערמיט, וואָלטען זיך וועניגסטען ביידע נאָז געקושט!

— האָסט אַלט־וואַרג? פֿראָגט דער יוד.

— אַסך, אַסך...

— וועסט פֿערקויפֿען...

— ניין, נישט פֿערקויפֿען, נישט פֿאַר געלד, חלילה! נור אַוועק געבען, אויסטוישען.

— אויף אַנדער אַלטוואַרג? טויש איז אויך אַ מסחר, טראַכט דער יוד.

— ניין, נור אויף אַ חכמה! אויף אַ חכמה, פֿון וועלכער די יאַפּאַנישע תלמידים אונ אייראָפּעאישע מלמדים ווייסען נישט. חינא מוז מען רעטען. מיט חכמה רעטען.

— חכמה אויפֿ'ן לאַגער, — ענטפֿערט דער יוד, — האָב איך נישט.

— נור וואו בעקומט מען זי? וואו? שרייט דער חינעזער.

— די אַדרעס ווייס איך! מעקלעריי טראַכט דער יוד, איז אויך אַ געשעפֿט!

— זאָג!

— אונ וואָס וועל איך בעקומען דערפֿאַר?

— וואָס די ווילסט, מיין גאַנץ אַלט־וואַרג.

— מאַכט חזק?

— אַ וואָרט אַ מאַן, אַ חינעזיש וואָרט!

נור דער יוד גלויבט נישט אויפ'ן וואָרט; פריהער וויל ער דאָס אַלט-וואַרג דערנאָך ערשט וועט ער געבען די אדרעס.

— און וועסט מיך נישט נאַרען? האָט ווייטער דער חינעזער מורא.

— איך שווער ביי גאָט!

— ווייניג.

— ביי דער תורה!

— עט!

— ביים פאָלק ישראל! דער חינעזער פערקרימט זיך.

— ביי באָרד און פאות.

די שבועה נעמט אָן דער חינעזער פאַר וויכטיג און — דער יוד איז שוין אין שטוב, דער זאַק זיינער איז שוין אָפפען און דאָס כלי-בית מיט'ן ביסיל קליידער, וואָס די הויז לייט און דינערשאַפט האָבען איבערגעלאָזט זעננען שוין פערשוואונדען אין זאַק.

— אַצונד זאָג! — שרייט דער חינעזער

— נאָך נישט, ענטפערט דער יוד.

ער וויל נאָך די שלאָפמיץ, זי איז אַלט! ער וויל נאָך דען מונדיר פון לייב, ער איז נאָך עלטער! ער איז מיט עטליכע דורות עלטער פאַר דער שלאָפמיץ.

נאָכ'ן אויסטהון דעם מונדיר, בעווייזט זיך ערשט, אַז די וועש פון לייב איז אויך אַלט-וואַרג! ער איז אַזוי לאַנג געשלאָפען און די וועש נישט געטוישט!

און דער חינעזער גיט אָוועק די שלאָפמיץ, טהוט אוים דעם מונדיר, די וועש קריעכט איהם אַליין אַראָב פון לייב.

— שוין? פרעגט ער נאַקיט און פערצווייפעלט.

— נאָך נישט, — ענטפערט קאַלט-בלוטיג דער'יוד.

— דער צאָפ דיינער איז אויך מיין! ער איז אַזוי אַלט ווי גאַנץ חינא!

דער חינעזער לאָזט זיך פערצווייפעלט אָבשניידען דען צאָפ און דער פער-שווינדט אויך אין יודישען זאַק —

— אַצונד וועל איך דיר געבען די אַדרעס, מאַכט דער יוד, נאָר געדענק, אַז איך בין דיר נור ערב, אַז דאָרט, וואו איך וועל דיר אָנווייזען, איז דאָ די סחורה, וואָס דו דאַרפסט! נור איך בין נישט מחויב צו ווייזען דיר דען וועג צו דעם אָרט, און בין נישט ערב דערפאַר, אַז מען וועט די סחורה געבען!

— גוט, נור אהער די אדרעס!

— אין גן עדן, אויפ'ן עץ הדעת! אָנפערט דער יוד און שפרינגט אין אין

איילעניש אַרוים דורכ̃ען פֿענסטער.

דער חינעזער איז געפֿאַלען חלשות.

דער וועג אין גן עדן, געפֿינט זיך אין אַלע הייליגע ספרים; די מלאָכים, וואָס היטען דעם גן עדן, וואָלטען זיך אפשר געלאָזט איבערקויפֿען, נאָר ווי קומט מען אין גן עדן אַריין אָהן אַ צאָפּ?

• •

בכאַן, ברידערליך, לאַכ̃ט׳מען! איז אייך ווייניג, נעמט נאָך אַ טרינק בראָנפֿען... איז לעער די פֿלאַש, שיקט אין מאָנאָפּאָל...

אויב איהר ווילט וועל איך אייך דערצעהלען נאָך אַ מעשה, אפשר וועט זי בעססער געראָטען! וועניגסטענס, וועט איהר געוואָרען ווערען, וואָס עס ווערט פֿונאַלט־וואַרג.

8.

אונ די מעשה האָט זיך מיר שוין אַלליין געטראָפֿען... נישט אין חינא נאָר אין וואַרשוי! געשטאַנען בין איך ביי דער ברודיגער ווייכ̃סעל, וואו עס וואַקסען די באָרגער מיסט, וואָס די קלוגע אונ פֿיין־געלערנטע שטאָדט וואַרפֿט פֿון זיך אַרוים, אונ וואו די אַלטע, אויסגעדיענטע ווייבער קלויבען אַלט־וואַרג: שטיקליך אייזען, קופּער, נישט דורכ̃געברענטע קוילען צווישען אַרוים געוואָרפֿען אַש פֿון פֿאַבריק, ווי אויך אַללערליי שמאַטעס.

עס איז אונטערגעגאַנגען די זונן, אונ דער שוואַרץ־גראָהער ברעג, די קויטיג־נעלע ווייכ̃סעל מיט׳ן ברוינע־בלאָה־פֿערוויינטען הימעל האָבען זיך צוזאַממענגעגאָסען אויף אַ וואונדערליך חלשות׳דיגען פֿאָן, אויף וועלכ̃ען עס האָבען זיך אַרומגעדרעהט איינגעבויגענע, ביינעריגע ווייבער־שדים אונ געגראָבען אינ׳ם מיסט מיט שטיקליך אייזען; מאַנכ̃ע מיט די בלויסע פֿינגער.

פֿאַר יעדען ווייבערישען שד איז געלעגען איין אָפֿענער זאַק, וואו, דאָס אַלט־וואַרג איז פֿערשוואונדען געוואָרען...

עס פֿאַלט צו די נאַכ̃ט, איין שד נאָכ̃׳ן צווייטען נעמט דען זאַק אויף די אַקסעל אונ געהט אין דער בעלייכ̃טער שטאָדט אַריין. איינע נור בלייבט, איינע די מאוס׳טע, די שרעקליכ̃סטע...

עס שווימט אַרוים אַ פֿערגעלטע לבנה, עס צינדען זיך אָן צוויי שורות ליכ̃ט, וואָס קוקען מיט ציטערניש אין דער ווייכ̃סעל אַריין — אונ זי שטעהט, אונ קלויבט, אונ קלויבט...

איך בעמערק ערשט, אַז זי קלויבט נ י ש ט ווי אַללע פֿרויען; אַז נישט אַלץ,

וואָס עס קומט איהר אין דער האַנד אַריין, לעגט זיך אין זאַק. זי קלויבט קיין מעטאַל, קיין קוילען, נאָר שטיקליך שמאַטעס, שטיקליך קאָליערטע שמאַטעס.

איך געה צו און פרעג:

— אַלט־ווייב, וואָס זאָללען דיר די קאָליערטע שמאַטעס?

— אַז דו וועסט זוכה זיין, וועסט דו זעהען! אָנטפערט זי מיט אַ וואונדערליך האַרט קול. און אין די אַלטע פערטיעפטע אויגען, בעווייזט זיך ווי אַ בליץ פון צאָרן און חוזק צוזאַממען.

זי האָט געענדיגט; פערבינדט דעם זאַק און וואַרפט איהן אַרויף אויף די אַקסעל.

— וואו אַהין געהסט דו, אַלטע?

— אַז דו וועסט זוכה זיין, אָנטפערט זי, וועסט דו זעהען.

איך געה איהר נאָך...

נאָך וואָס? גאַנץ איינפאַך, ווייל איך האָב דעמאָלט נישט געהאַט ערגיץ אַנדערש וואו צו געהן...

איך געה איהר נאָך און פלוצים אָנדערט זיך אַלץ אַרום... אוים וואַרשוי, אוים וויסעל — אַ זאַנד, אַ זאַנד אָהן אַ קאָליער, אַ מדבר... און איבער דער מדבר — אַ וויסטער הימעל, אָהן לבנה, אָהן שטערן, און פאַר מיר געהט מיט קליינע טריט דער אַלטער ווייבערישער שד, מיט'ן שוואַרצליבען זאַק אויף די אַקסעל... שטיל, איך הער מיינע אייגענע טריט נישט אין קוילערדיגען זאַנד. ציימענווייז דאַכט זיך מיר דאָך, אַז דער ווייבערישער שד קוקט אויף מיר פון הונטען, אַז זי לאַכט שטיל, שטיל פון צווישען די ברוינע־בלאָהע, פערברענטע ליפען, פון אָפענעם מויל אָהן צעהן!

איך געה איהר נאָך, איך געה אין פיהל מיך זעהר שלעכט; מיר דאַכט זיך, אַז איך געה נישט, נאָר זי שלעפט מיך! זי ציהט מיך, כאָטש איך זעה נישט דעם שטריק...

פלוצלינג ווערט מיר די אַלטע כשוף־מאַכערין פערשוואונדען, אין דער ערד פערפאַללען... וואָס איז? איך מאַך עטליכע טריט ווייטער און בעמערק ערשט אַ הייל, אין וועלכער זי האָט זיך אַראָב געלאָזט. פאַר אין ברירה, ווייל אַלליין בלייבען אין דער גראָה־וויסטער נאַכט וויל איך נישט, שפרינג איך איהר נאָך אין דער הייל אַריין. אין הייל איז פינסטער, און שרעקליך לייכט אין דער פינסטערניש דער אַלטערס געזיכט. עס לייכט געל און אינ'ם געלען, ליכטיגען פלעק ציטערן אַרום עטליכע העלערע שטראַהלען ביי זייער שיין. זעה איך, וואָס די אַלטע טהוט: זי וואַשט די שמאַטעס, וואָס זי האָט צוזאַממען געקליבען אויפ'ן מיסט אין צוויי איימער — איך קוק מיך שטאַרקער צו און דער זעה, אַז אין איימער איז פולל מיט אַ רויטער און דער צווייטער מיט אַ דורכזיכטיגער פליססיגקייט...

— נאָך וואָס וואַשט דו די שמאַטעס? פֿרעג איך.

— וועסט זוכה זיין, וועסט דו זעהען! ענטפֿערט די אַלטע.

— וואָס האָסט דו אין דעם איימער? פֿרעג איך, אָנווייזענדיג אויפ'ן איימער מיט דער דורכזיכטיגער פֿליסיגקייט.

— טרעהרען, — ענטפֿערט די אַלטע, — טרעהרען, פֿון דיינס גלייבען, מענשליכע טרעהרען!

און האַלב זינגענדיג גיט זי צו:

טרעהרען געפֿאַללענע, טרעהרען געגאָססענע, טרעהרען פֿערשלונגענע, דערשטיקטע און דערוואָרגענע...

— אללע טרעהרען?

— אָה, ניין! עס וואָלטען ימים געוועזען... דאָס זענען נור ריינע טרעהרען, נור ריינע טרעהרען... טרעהרען פֿון אָרימע לייט, טרעהרען אויף גלות השכינה, טרעהרען אויף אַללעס, וואָס איז לעבענדיגערהייט פֿערשטאַרט, פֿערגליווערט און שטומפּיג געוואָרען...

— און אינ'ם צווייטען?

— בלוט... רויט, ריין מענשען בלוט... מענשען בלוט, פֿערגאָססען פֿאַר דער צייט, פֿערגאָסען אומזיסט... אַזאַ בלוט, וואָס די ערד וויל דערווייל נישט איינזאַפּען, ווייל זי קאָן נאָך דערפֿון נישט פֿרוכטבאַר ווערען!... ריין בלוט, הייליג בלוט, יונג בלוט...

— און אין דעם אַללעם וואַשט דו...?

— די אַלטע שמאַטעס, ווי דו זעהסט!...

און ווייטער אָנדערט זיך אַלץ אין מיינע אויגען... די שמאַטעס, געוואַשען אין טרעהרען און אין בלוט, ווערען וואָס אַ רגע ריינער, בלאַנקענדיגער, ליכטיגער... ליכטיגער אויך ווערט אין דער הייל... ליכטיגער און יונגער דער אַלטערס פּנים... עס איז שוין נישט אַזוי שאַרף־ביינעריג ווי פֿריהער... דאָס רויטקייט אַרום די אויגען פֿערשווינדט, אַ לייטזעליגער שמייכעל בעוויזט זיך איהר אויפ'ן פּנים און צושפּרייט זיך פֿון אויער צו אויער, און די אויגען אַלליין, די אַלטע אויגען, הייבען אָן לייכטען מיט אַ ווייך סאַמיטענען בליק... און וואָס ריינער עס ווערען די שמאַטעס, העללער ווערט אין דער הייל; ליכטיגער דאָס פּנים, ווייכער און שטראַהלענדיגער די אויגען! און יונגער ווערט זי אין גאַנצען, יונגער און שלאַנקער... פֿון קערפּער פֿאַללען אַראָב די אַלטע שמאַטעס... עס בעוויזט זיך אַ ווינדערליך גאָטליכע שאָנהייט אָהן אַיין איינהיל —.

— גאָטט! שריי איך אויס, ווער ביסט דו?

— אַז דו וועסט זוכה זיין, וועסט דו וויססען...

געענדיגט די וועש... די אַלטע שמאַטעס זענען אין גאַנצען ריין, זיי שיינען, בלאַנקען און לייכטען מיט טויזענדער קאָליערען... און די געוועזענע מכשפה איז יונג! יונג... גלייך זי געהט ערשט אַקעגען דעם יונגען, זאַפטיגען לעבען... און די יונגע גאָטליכע שאָנהייט נעמט די קאָליערטע שטיקליך און מאַכט פון זיי, מיט דער הילף פון קליינע האָלצליך, גאַר קונציגע, פיינע פאָהנדליך... צעהן, צוואַנציג, פערציג קליינע פאָהנדליך! און זי אַרבייט אַלץ ווייטער און ווייטער. — אַט האָט זי שוין גאַנצע בינד פאָהנדליך אין דער האַנד און געהט מיט זיי אַרויס פון דער הייל! איך געה איהר נאָך... און געהען געה איך שוין נישט ווי פריהער, ווי אַ קאַלב צו דער שחיטה, ווי געצווינגען אויף אַ שטריק; אַצינד געה איך, ווי מען געהט אין אַ מדבר נאָך אַ ליכטיגער זייל; ווי מען געהט נאָך אַ גאָלדענעם שטערן, ווי מען געהט נאָך אַ גליקליכען מזל...

און ווייטער אַ נייע בילד:

— דער זאַנד'גער סטעפ ווערט וואָס אַ מאָל העללער. גאַר טונקעלע שאָטטען וואַרפען און וויקלען זיך איבערן זאַנד אין אַלערליי וואונדערליכע, העסליכע געשטאַלטען!

אין אויסגעשטערנטער בלאָהער הימעל, נור אין דער הייך, אין דער מיטט צווישען הימעל און ערד, ציטערן און וואַרפען זיך מיליאַרדען דינגע, שנייענע בלאָטליך...

און די גאָטליכע שאָנהייט מיט די טויזענדער בינטליך פאָהנדליך אין האַנד, שטעהט און קוקט צום הימעל אַרויף...

— וואָס איז דאָרט אויבען, — פראָג איך, — צווישען הימעל און ערד?

— דאָס זענען, — ענטפערט זי, — נשמה'ליך!

— פאַר וואָס פליהען זיי נישט אין הימעל אַריין?

— ווייל גאָט שיקט זיי אַראָב אויף די ערד!

— פאַר וואָס דען פאַללען זיי נישט אַראָב?

— ווייל זיי וויללען נישט פאַללען... עס שרעקען זיי די שאָטען, וואָס קאַללערן און וואַלגערן זיך אויפ'ן זאַנד, און וואַרטען אויף זיי...

— נאָך וואָס?

— זיך מיט זיי צו פעראייניגען!... אַ נשמה, מוסט דו וויסען, איז אַ ריינער שטראַהל פון הימעל. און ערשט פון אַ שטראַהל מיט אַ שאָטטען צוזאַממען, ווערט אַ מענש...

— און זיי וועללען נישט אַראָב?

— זיי מוזען!

אין איהרע אויגען בעווייזט זיך אַ שטאַהלערנער בליק...

און אזוי רעדענדיג, ווארפט זי אין דער הייך ארויף א פאָהנדיל... דאָס פאָהנדיל פליהט ארויף און איינע, א נשמהילע, חאַפּט עס אונטער און שיעסט דערמיט אראָב צו דער ערד... זי ווארפט א צווייט, א דריט פאָהנדיל און יעדעס ווערט אויפגעחאַפּט! און וואָס מעהר פאָהנדליך עס פליהען ארויף, מעהר נשמות חאַפּען זיי אויף און שיעסען אראָב צו דער ערד.

און ארום יעדע נשמה מיט א פאָהנדיל, פליהען צוזאממען און שיעסען אראָב צעהנדלינגע און הונדערטע קלענערע נשמה׳ליך... און יעדעס נשמה׳לע, וואָס קומט אראָב ציהט אין זיך אריין א שאָטטען!

און עס ווערט וואָס אמאָל וועניגער שניי־בלאָטליך אין דער הויך און וואָס אמאָל וועניגער שאָטטען אויף דער ערד... די נשמות מיט די פאָהנדליך און די נשמה׳ליך, וואָס פליהען ארום זיי, שלינגען איין יעדערע א שאָטטען פון דער ערד און צופליהען זיך אויף אלע זייטען פון דער וועלט אלס פארטייען...

און זי בלייבט מיט לערע האָנד אונטער א ריין אויסגעשטערנטען הימעל, אויפ׳ן געל־זאַנדיגען סטעפּ. א פיין דינער שמייכעל לעגט זיך איהר איבער די פיין דינע ליפּפּען, און פערשפּרייט זיך סעקונדען־ווייז איבער׳ן גאנצען געזיכט; אין די אויגען בעווייזט זיך א בייזער בליק.

— ווער׳זשע ביסט דו? פראָג איך דערשראָקען.

— דאָס לעבען! אָנטפערט זי.

— וואָס איז דאָ דיין טהון?

— איך טרייב מיין טאָגליך פורים שפּיעל... אָנטפערט זי הארט און פערשווינדט אין דער לופט.

„צום ווידער זעהען, פארנאַכט אויפ׳ן מיסט"!... שיקט זי מיר צו פון דערהייך!

• •

אזוי, אזוי ליעבע פורים־לייט... דאָס לעבען פיהרט אויך א פורים־שפּיעל.

דאָס לעבען איז איין אלטע וועשין; זי וואַשט טאַג־טאָגליך איבער דאָס אלט־וואַרג... דערפון מאַכען זיך נייע פאָהנדליך, נייע פאַרטייען... איין נשמה חאַפּט, ווי אויבען איז געשטאַנדען, א פאָהנדיל, א שטיקל שמאַטע, אויסגעוואַשען אין טרעהרען און בלוט, שלינגט איין א שאָטטען, און ווערט א מענש, א ראָדעל־פיהרער! אַנדערע וויטער שלינגען איין נור שאָטטען, בלויז שאָטטען און ווערען פאַרטיי־לייט! און דאָס פורים שפּיעל דויערט אייביג, אייביג...

„עס איזט איינע אלטע געשיכטע, און בלייבט דאָך איממער ניי"...

מיינט נור נישט, אַז שמאַטעס אליין זענגען אלט־וואַרג, עס איז פערהאַנען אלט־וואַרג פון שטיינער, אייביג אלט־וואַרג, נישט איבער צו וואַשען... עס העלפען קיין טרעהרען, קיין בלוט...

האָרט נאָך אַ מעשה! שוין די לעצטע!

אַ מאָל איז געווען אַ שטעטל, אַ וואונדערליך שטאָדטיל, איין אָפּפּענס, אָהן מויערן, אָהן טויערן...

אַ ביסל קליינע ווייסע הייזליך, צו־וואָרפּען אויף אַ גרינער לאָנקע, וואָס האָט זיך געבאָדען אין גאָלדענע שטראַהלען פון דער זונן און אַרויסגעגעבען דאָס פיינסטע, גרינסטע גראָז מיט די שאָנסטע, חאָטש נישט געקינסטעלטע, בלומען...

יעדען פאַרנאַכט פלעגט דאָס יונג־וואַרג נאָך דער אַרבייט אַרוים געהען אויף דער לאָנקע, אויפ'ן גרין פערבלימטען מארק, צווישען די הייזליך, און זינגען, און טאַנצען, און פריי, און פרעהליך, און לוסטיג זיין.

די אַלטע פלעגען זיך זעצען אויף די גראָז־באָנק פאַר די הייזליך און צוזעהן, ווי דאָס יונג־וואַרג לעבט, און אין זכרון נאָך אַמאָל איבער לעבען די יונגע יאָה־ען...

אַזוי האָט זיך געפיהרט אַ צייט...

וויפיל יאָהר, צי וויפיל הונדערטער יאָהר, ווייס מען נישט; ווייל עס איז אַ פערוואָרפען ווינקל געווען; אַ ווינקעל אָהן אַ געשיכטע. מען האָט נור געאַרבייט און געפרעהט זיך; געאַרבייט און דערנאָך געזונגען און געטאַנצט, און עס איז גאָר נישט געווען וואָס צו פערשרייבען! עס איז אין גאַנצען שטאָדטיל קיין קאַלענדאַר נישט געווען, און איך ווייס נישט, צו עמיץ האָט גאָר אַ זייגער געהאַט...

איינמאָל האָט זיך געטראָפען און אין דעם שטאָדטיל איז געבוירען געוואָרען אַ גאָניע, אָדער ווי מען זאָגט אויף לשון קדש: אַ גאון! אַ מענש, וואָס האָט געהאַט מעהר פון אַללע אַ לויט הארץ און אַ קווינט מוח! און, אַז ער איז אויפגעוואַקסען, האָט ער איבערגעמאַכט דאָס גאַנצע לעבען אין שטאָדטיל — ער האָט געזעהן, אַז מען גראָבט קאַרטאָפּפעל מיט דער האַנד, האָט ער ערפונדען אַ גראָב־אייזען... צום הילצערנעם אַלטען פלוג האָט ער צוגעמאַכט איין אייזערן שנייד־מעסער.. עס איז שווער געווען אויסצולערנען די קינדער אלף־בית, האָט ער ערפונדען אַ נייע מעטאָדע אפילו צום טראַף! ער האָט אויך ערפונדען אַללערליי ניי עססענוואַרג; נייע זופּען צו די אַלטע מאַכלים, און רעפאָרמירט אפילו די טאָנץ... צו דער כאָזיע האָט ער צוגעגעבען ריימען, צו דער מוזיק — דען רעפרען... מיט איין וואָרט — ער האָט אַלץ פערבעססערט, פערפיינערט; דאָס לעבען שאָנער און לייכטער געמאַכט! נישט אומזיסט איז ער דאָך אַ גאון געווען...

און אַז דער גאון איז גלייך מיט אַללע מענשען מיט דער צייט געשטאָרבען, האָט איהם דאָס דאַנקבאַרע שטאָדטיל געוואָלט אַ דענקמאָל — אַ גרויסע מצבה — אַ מאָנומענט, הייסט עס — שטעללען; אַ מאָנומענט אין מיט'ן גאַס, איין אייביג געדעכעניש... זאָללען אייביגע דורות וויססען, אַז דאָ איז אַמאָל אַ גאון געווען; יאָלען טראָגענדיגע ווייבער פערקוקען זיך און האָבען גאונים! זאָללען לעהרער און

אַלטערן טייטען מיט די פֿינגער אויפ׳ן מאָנומענט און זאָגען שילער און קינדער: זעהט, גאונים זאָלט איהר זיין! וועט מען אייך אויך מאָנומענטען שטעללען! און הויך זאָלל זיין דער מאָנומענט... זאָלל די וועלט אַרום און אַרום זעהען, און נאָכ־פֿרעגען זיך, און וויססען...

און מען האָט געשטעלט...!

מען האָט אויף אַ צייט מבטל געוועזען דאָס טאַנצען און זינגען יעדען פֿאַר־נאַכט, און, נאָך דער אַרבייט, האָט מען זיך גענוממען צום מאָנומענט...

און עס איז מיט דער צייט געוואָרען אַ מאָנומענט, וואָס האָט מיט׳ן קאָפּ גערעדט שטאָלץ מיט די שטערן פֿון הימעל, און האָט אויף דער ערד פֿערנוממען אַ גרויס שטיק פּלאַץ אויף אַ פּיעדעסטאַל...

און אַז מען האָט דען מאָנומענט געענדיגט און געוואָלט צוריק איינפֿיהרען דען מנהג פֿון זינגען און טאַנצען פֿאַרנאַכט, האָט מען דעמאָלט ערשט בעמערקט, אַז מען קאָן שוין ניט פֿריי זיך אַרומיאָגען אויף אַללע זייטען, אַז מען קאָן נור טאַנ־צען אַ ראָד אַ ר ו ם מאָנומענט!

די אַלטע האָבען פֿון זייער זייט בעמערקט, אַז דער מאָנומענט פֿערשטעלט זיי די זונן; אַז ניט אויף אַללע גראָז־באַנק קאָן מען שוין זיצען; אַז פֿון מאָנומענט לעגט זיך אַ שאָטטען איבער די שטאָדט... אַז אונטערן מאָנומענט איז קאַלט פֿאַר די אַלטע ביינער...

דאָך האָבען אַללע מיט׳ן מאָנומענט שטאָלצירט; מיט׳ן מאָנומענט אַלליין בכלל און מיט דער לאַנגיאָהריגער אַרבייט, וואָס מען האָט אין איהם פֿערשטיינערט, בפרט! און אויבוואָהל עס האָבען זיך, דורך פֿערקוקעניש פֿון טראָגענדיגע ווייבער, ווי פֿון מוסר זאָגען פֿון אַלטערן און לעהרער, קיין גאונים נישט געמעהרט, האָבען זיך דאָך געמעהרט די מאָנומענטען...

נישט מיט אַ מאָל, נור ביסליכווייז; שוין נישט אַזוינע גרויסע — קלענערע, קליינע און גאָר קליינע, ביז צו איינפֿאַכע מצבות, נור אַלץ אין מיט׳ן מאַרק!...

עס איז מיט דער צייט אַ מאָנומענטען־קראַנק געוואָרען — איין אונטערגאַנג...

האָט עמיץ ערפֿונדען אַ נייע אַרט קאָרטאָפּעל־שיילען, האָט עמיץ ערפֿונדען אַ נייע רעטעניש, ווער שמועסט, אַז עמיץ האָט עמיצען אַ גראָססערע טובה געטהון, אַ היבשע נדבה געגעבען, אָדער: איין אַלט בעט פֿון פֿייער אַרויסגעשלעפּט, מיט אַ שטעקקען אַ שלאַנג געטייט, האָט מען איהם שוין אַ מאָנומענט געשטעלט...

רייכע לייט האָבען פֿאַר׳ן טוידט אָבגעשיידט אַ טהייל פֿון דער ירושה פֿאַר זיך אויף אַ מאָנומענט; די, וואָס האָבען קיין גרויסען צוטרויען צו די יורשים נישט געהאַט, האָבען זיך אַלליין לעבענדיגער־הייט מאָנומענטען געשטעלט... מיטלערע לייט האָבען אויף מאָנומענטען די הייזער פֿערקויפֿט, דאָס בעטגעוואַנד פֿערזעצט... פֿאַר אָרימע

קרובים האָט מען נדבות געמאַכט, מצבות צו שטעללען... עס איז געקומען דער־צו, אז אללע האָבען געמוזט האָבען מאָנומענטען, און פאַר גאַר געמיינע לייט, וואָס האָבען אפילו קיין רייכע קרובים נישט געהאַט, האָט קהל געגעבען א מאָנו־מענטיל...

אויס גראַז, אויס בלומען, אויס געזאַנג און טאַנץ — דורכאויס מאָנומענטען, כאָמע מצבות...

און די מענשען האָבען מעהר פון טוידט און מאָנומענטען געטראַכט ווי פון לעבען... לעבענדיגער־הייט האָט זיך יעדערער שוין פאַרגעשטעלט אלס טויטער, און בעטיהט זיך אויסצוזעהען שטייף און פעסט ביים לעבען ווי דער מאָנומענט נאָכ'ן זיינעם טויט!

און אין די שטייפע, מאָנומענטען־אָהנליכע קאָרפּער, זענען שטייף און פער־שטיינערט געוואָרען די נשמות...

נישט פלאַץ צום טאַנצען און זינגען האָט שוין געפעהלט; דער חשק דערצו איז שוין אויסגטריקענט געוואָרען... געלעבט האָט מען נור אויף נאָכ'ן טוידט!... געהאָפט האָט מען נור אויף מאָנומענטען!...

און עס איז געקומען א צייט, ווען די גאַנצע שטאָדט איז פולל געוואָרען מיט שטיינערנע מאָנומענטען, ווי אויך מיט מאָנומענטען פון פלייש און בלוט, וואָס האָבען גאַר קינסטליך געמאַכט די שטיינערנע, אז עס איז צווישען זיי נישט געוועזען צו דערקעננען!

און מיט דער צייט האָבען די גרויסאַרטיגע שטיינערנע מצבות ווי געלעבט, און לעבענדיגע מענשען זעננען געוואָרען פערשטיינערט ווי טויטע מצבות...

שטאַרק איז דאָך די לוסט צום לעבען אפילו אין האַרץ פון פערשטיינערטע מענשען! עס וועקט זיך אללע מאָל שטאַרקער דאָס באַנגשאַפט צום פרייען לעבען! צום פרייען זינג־און טאַנץ־לעבען!

פערבאָרגענער־הייט האָבען אללע געגלוסט און געבענקט נאָך דער אלטער צייט, ווען דער פערבלומטער מארק האָט זיך געבאָדען אין דער ליכטיגער זונן, ווען דאָס יונג־וואַרג האָט געזונגען און געטאַנצט אין מיט'ן מאַרק, און ווען דאָס אַלט־וואַרג איז געזעסען אַרום, אויף די גראָז־באַנק, און, צוקוקענדיג, נאָך א מאָל דורך גע־לעבט א לעבען...

און מען האָט שטיללערהייט אַזוי לאַנג געבענקט, ביז מען האָט א שטיקעל עצה געפונגען!

מען האָט צונויפגעקליבען אללע פונקען פון לעבען און פרייד, וואָס האָבען זיך געוועקט איבער א גאַנץ יאָהר, און צוזאַממענגעלעגט אויף איין טאָג! דען טאָג האָבען די לעבענדיגע מאָנומענטען אראָב געוואָרפען פון זיך די שטייפקייט, דאָס

פערגליווערקייט, און געשריפט לעבען, ליעבען, זינגען און טאנצען...

דאָס איז געוועזען — פורים! אללע ימים טובים זענען בטל געוואָרען, פורים — נישט!

נישט אללע דאך איז געראָטען!

מאנכע האָבען, ביים בעסטען ווילען, געטהון עס אַזוי אומגעלימפערט, אַזוי אומנאַטירליך, אַז, קוקענדיג אויף זיי, האָבען אַנדערע געפּלאַצט פאַר געלאָכטער, און אַ פריילי‍כען פורים געהאַט...

איהר ווילט לאַכען, ברידער? קוקט אין שפּיגעל אַריין; זעהט ווי איהר זעהט אויס, ווי אייער פורים זעהט אויס און — פּלאַצט פאַר געלאָכטער!

פרינצעססין קונינגונדאַ און פּרינץ פּראַש.

אָדער

ווי פון אַ בְּרָכָה ווערט אַ קְלָלָה.

געשעהן איז די מעשה אין אַ ל ל ע ר ל י י ב ו ר ג.

וואו אַללערלייבורג ליעגט, פרעגט אַ געאָגראַף; ווען די מעשה איז געשעהן, ווייס געוויס אַ היסטאָריקער...

איך ווייס נאָר די מעשה אַליין, נאָר פאַר דאָס פון דער ע ר ש ט ע ר האַנד.

און די מעשה הייבט זיך אָן זעהר אינטערעסאַנט: די פירשטין פון אַללערליי־בורג ריכט זיך אין בעט אַריין.

געהן צו קינד איז ניט קיין קלייניגקייט; ביי'ן אַיין ערשטלינג העננט דאָס לעבען אויף אַ האָר; בפרט, אַז עס געהט דאָס ערשטע מאָל צו קינד איין ערעלע, פּאָטישע פירשטין! — גאַנץ אַללערלייבורג איז פערנומען דערמיט. ווייבער זיפצען, מענער שאָקלען מיט די קאָפּ און דער פירשט — —

אויף'ן פירשט, מוז איך אייך זאָגען, פלעגט מען אַ ביסעל רעדען; שטילערהייד, זאָגט מען, אַז ער האָט אַ האַרץ אַזוי גרויס, אַזוי ברייט ווי דער קאָניגליכער פּאַלאַץ, און אַז אַ ל ל ע הויף־דאַמען וואָהנען גאַנץ בעקוועם אין ביידע.

„אַ ל ל ע" איז אייגענטליך איבערטריבען; ניט אַללע הויפדאַמען זיינען יונג און שאָן; נור די הויפטזאַך איז, אַז דער פירשט איז נור אַ שאָנגייסט געוועזען; אַ בעלן אויף אַ חן־גריבעלע, אַ פּעפּעריל, אויף עפּעס גאַנץ פּיקאַנטעס, אָבער ווייטער ניט. אין הויפדאַמע, צ. ב. ש. האָט איהם געקענט געפאַלען מיט גאָר אַ ק ל י י נ י ג ק י י ט:

מיט א קליין, שקאָצעריש־אויפגעריססען נאָזעל; נו, פלעגט ער ליעב האָבען אין דעם נאָזעל אַריינצושנעלען, אונ צו צאָהלען אין געלאָכטער אַ טאָלער פאַר א שנעל, נאַטירליך אויף האָהר־נאָדעל! אַ צווייטע האָט געהאַט אַ וואונדערליך דין־דורכזיכטיג־רויזיג אויערל, פלעגט דער פירשט ליעב האָבען עפּעס דערינען איינצורוימען; וואָס? וויים איין גאָט, זיי האָבען עס שוין בײדע פאַרגעסען; נור בשעת מעשה פלעגט די דאַמע רויט, אונ די פירשטין בלאַס ווערן. ביי א דריטער צ. ב. האָט ער בעמערקט אויגען ווי בלאָהע בלימעלעך אונ ער איז גראָד געווען אַ ליעבהאָבער פון בלומען, פלעגט ער שטונדען־לאַנג אין זיי אַריינצוקוקען אונ דערווייל פערהאָרען, וואָס דער מיניסטער דאַפּאָרטירט. ער פלעגט מעכאַניש נאָכזאָגען דאָס לעצטע וואָרט: העגגען — העגגען, קאָפּען — קאָפּען! אונ דערנאָך זיך וואונדערן: איך האָב געהייסען? אַזוי? אויך פלעגט ער אַמאָל אונטערן טיש דערטאַפּען אַ דינן פיסעל, אונ קיין איינציגע הויפדאַמע האָט נישט געטאָרט האָבען קיין היהנער אויגען, זי זאָל נישט אַמאָל אויפשרייען אונ בעאונרוהיגען דען גאַנצען טיש... סיי ווי סיי, זעהט איהר, אַז אין די הויפדאַמען זיינען איהם געפאָלען נור קליינקייטען; ווען מען לייגט זיי אללע צוזאַמען, פערנעהמען זיי אַ גאָר נישט; בשעת ווען אין דער פירשטין האָט ער געהאַט אונ פערגעטערט — גאַנצע צעהנדליגער מיילען ניטער אונ שלאָסער מיט לעבענדיגען אונ טויטען אינווענטאַר!

עס איז דעריבער קיין וואונדער נישט, אַז דער פירשט אליין האָט זיך אויך בעאונרוהיגט אונ בעשעפטיגט מיט'ן וויכטיגען צופאַל. אונ וויל עס האָט זיך דעמאָלט אין הויף קיין ניי פּעפּערל נישט בעוויזען, קיין מרידה איז אין דער לופט נישט געהאָנגען, — פון קריעג־פיהרען איז אויך קיין רעדע נישט געוועזען, האָט דער פירשט זיך גענומען גאַנץ ענערגיש צו דער זאַך. ערשטענס האָט ער גערופען דען הויף־שניידער אונ געהייסען זיך פאָרבערייטען: 1) אַ גאַלאַ־מונדיר, אויב די פירשטין וועט בשלום איבערקומען, 2) אַ טרויער־מונדיר אין גאַנצען מיט קרעפּע בעדעקט — אויב נישט; אונ דערנאָך בעפאָהלען מען זאָל צוזאַמענרופען אללע מיניסטאָרען, סענאַטאָרען אונ געהיים־ראָטע, צו קלערען וואָס צו טהון.

עס זיינען געפאַלען פערשידענע דעות, נור דער פירשט האָט געהייסען יוצא זיין לכל הדעות. מען האָט דעריבער בעשטעלט אַלע בעריהמטע אַקושערען אונ בעפאָהלען יעדער פון זיי זאָל גרייט האָבען אַ גאָלדענע צוואַנג, טאָמער וויל דער פרינץ נישט גערנווילינ אַרויס אויף דער ליכטיגער שיין. אויך האָט מען בעשטעלט צום אויספּריוען אללע היימישע מיטעל. אויסער דעם האָט מען געוואַלטיג געקלונגען אין אַלע קלויסטער, בשעת ווען אין מעטשעטען האָט מען געשריען: אַללאַה! אַללאַה! אין אַללערלייבורג איז א קליין מנין געצענדיענער געוועזען, האָבען זי־

ארום פאלאץ הקפות געמאכט מיט די שטיינער און ביינער אין די האנד. אין יודען אפילו האט מען נישט פארגעסען, אלע מוזען גאט בעטען, און ווער עס איז נישט געלאפען אין שוהל אריין, דעם האט מען מיט בלייערנע רעמעטליך אונטערגעשמיסען... א ציגיינער האט מען אויך בעשטעלט, אפשר וויל גאט ניט העלפען, זאל ער ביים טייוועל פועל'ן!

דער הויף־נאר (אהן וועלכען דער פירשט מאכט ניט קיין שריט, ער זאל נישט אריינפאלען אין מרה שחורה) איז אויך דערביי געוועזן, הינטער דעם פירשטס שטוהל געשטאנען, ער האט אפילו איין אדערע עצה געגעבען. בשעת מעשה, — האט ער געראטהען, — זאל עמיץ איינרוימען דער פירשטין אין אויער א ווארט אמת; דער פרינץ וועט דערהארען און ארויסשפרינגען פון דער הויט! ליידער אבער האט מען געזוכט אין אללע הייזער און לאדען א וואהר־ווארט פאר'ן פירשט און נישט געפונען. טהייל האבען קיינמאל די סחורה נישט געהאלטען, אנדערע האבען שוין לאנג ארויסגעווארפען דען בבל אויפ'ן מיסט. מאנכע האבען אפשר געהאט, נור געלייקענט שטיין־און ביין, טראכטענדיג: אדער מען מאכט חוזק, אדער מען וויל עפעס געוואהר ווערען!

פאר דאס האט מען בעקומען שטרוי אין די מאססען, און אלע גאססען אויסגעלעגט, די פירשטין זאל רוהיג שלאפען און נישט הארען וואס אין דרויסען טהוט זיך.

ענדליך איז די פירשטין איבערגעקוממען!

ווער אייגענטליך עס האט געהאלפען, ווייס מען נישט ביז'ן היינטיגען טאג: אפשר די מעדיצין, אפשר עמיצענס א גאט און אפשר להבדיל דער ימח שמוניק...

געשווינדער דער ימח־שמוניק — ווייל ווי אויף להכעיס איז געבארען געווארען נישט קיין פרינץ נור א פרינצעסין! אזא שפאס פאסט פאר אזא פארשוין!

מען האט זיך אין הויף געווינשען, געזונגען, געשפיעלט, געטרונקען און געטאנצט, אפילו גאט געלויבט; מען האט דער פרינצעססין א נאמען געגעבען — קוניגונדא. נור צופרידען אין קיינער נישט געוועזען! די מעדיצינער, די גייסטליכע מיט'ן ציגיינער האבען זיך געקריגט, געשאלטען און די האר אויסגעריסען — יעדערער האט זיך צוגעשריבען דעם גאנצען פערדיענסט אין דער זאך. דער פירשט האט, נאטירליך, געוואלט א פרינץ און גערעכענט אז די פירשטין האט עס איהם צו להכעיס געטהון! ווי אזוי? א קשיא אויף ווייבער! נור דער עיקר אונצופרידען איז געוועזען גאנץ אלערלייבורג. עס האט אזוי פיעל געקאסט — דער גאנץ יאהריגער שטייער פון זאלץ — און צום סוף א פרינצעסין! דער פירשט איז נאך אפילו יונג, האט אפעטיט, אויפ'ן פנים — א מאנספערזאן, נור ווער ווייס! ער צעווארפט זיך אויף פעפערליך

און אַלערליי קליינינקייט און וועט נישט צוזאַמענעמען די כחות אויף אַ פרינץ! און מאַכט ער הלילה צו איין אויג, וועט רעגירען אַ נקבה — אַ שאַנד פאַר אַזאַ לאַנד! — אַדער די זעקס און דרייסיג קאָניגליכע פעטער וועללען צעררייסען אללערלייבורג ווי די וואָלף!

מיט דער צייט איז דאָך שטיל געוואָרען. די נויט-העלפער זענען זיך צופאָהרען, דער פירשט האָט זיך געטרייסט מיט'ן הויף-נאַרר און מיט אַ ניי פעפערל ביי אַ נייע הויף-דאַמע. אַללערלייבורג האָט בעקוממען אַ וויכטיגער געשעפט צום זאָר-גען: עס איז געוואָרען אַ פגירה אויף שאָף, און אַללע האָבען אָן דער פרינצעססין קוניגונדא פערגעססען!

געדענקט אָן איהר, האָט די פירשטין אַלליין.

ערשטענס: אַ מוטטער בלייבט מוטטער, און צווייטענס די פירשטין אַלליין איז אויך פערגעסען געוואָרען, און די פרינצעסין איז געוואָרען איהר איינציגע טרייסט.

און זי האָט זיך מיט איהר גאַנץ ערנסט פערנוממען, מיט'ן גאַנצען האַרץ!

און דער פירשטין איז איין מאָל איינגעפאַלען, אַז מען דאַרף זעהען די פרינ-צעסין קוניגונדא זאָלל גליקליך זיין.

פון זיך אַלליין האָט זי געוואוסט, אַז אַ קרוין אויפ'ן קאָפּ איז נאָך גאָר קיין גליק נישט פאַר'ן האַרץ! גאַנץ אָפט האָט ביי איהר איינענעם מאַנן דאָס איינ-פאַכסטע הויף-פרייליין, מעהר גליק געהאַט פאַר איהר! אויך טרעפט זיך, אַז אין גאָס לאַכט מען און מען פרעהט זיך פיעל מעהר ווי אין פּאַלאַץ! זי האָט, דורכ-פאָהרענדיג, געזעהען נאַקעטע און באָרוויסע לאַכען! פון הונגער אויסגעדאַרטע שמייכלען, בשעת ווען זי האָט געשניערט די ליפען מיט כח, זיי זאָללען ניט ציטערן און אין די אויגען האָבען איינגעהאַלטענע טרעהרען ווי פייער געברענט!

— גליק, — טראַכט די פירשטין, — מוז זיין ביי גאָטט אין די האַנד, פּיללייכט דאָס איינציגע, וואָס ער האָט זיין שטעלפערטרעטער אויף דער ערד — דעם פירשט — נישט איבערגעגעבען! ווייל דער פירשט אַלליין איז אויך ניט גליקליך, טהייל-מאָל שלאָפט ער ניט! און זי האָט ער קיום אַכט צו צעהן טאָג געקאָנט גליקליך מאַכען.

„גליק איז ביי גאָטט אין דער האַנד!" און אויף דער פירשטינס בעפעהל האָבען זיך נאָך אַ מאָל פערזאַממעלט די אַללע, וואָס האָבען, לויט זיי אַלליין אָדער אַנדערע זאָגען, אַ דעה ביי גאָטט!

בענשען די פרינצעססין זענען געקוממען דערווישען, גלחים און רבנים...

און זיי האָבען איינער נאָכ'ן צווייטען זיך ביי דער וויעג געשטעלט; אראַבּ-געלאָזט די פרומע אויגען צום פרישען פאַמידאָרען קאָפּיל אין וויעג, אויפגעהויבען

זי צום בלאנקען גאָלד־קריסטאָלען הענגלייכטער אין דער הויך; געבלאַנקיט זיך מיט'ן בליק אויף אללע פערציערטע פיער ווענד, אָדער אַרויסגעשיקט דעם בליק דורכ'ן פענסטער אונ נאָכגעיאָגט א לייכטען נעפעל אין בלויען הימעל. דערביי האָט מען געמורמעלט דען שפרוך...

דערפאַר האָט זיי די פרינצעססין טייערע גארטלען געשענקט; אונ געשטיקטע! — פאַר די גלחים מיט בריליאַנטען, פאַר די דערווישען מיט פערל אונ פאַר די רבנים — מיט גאָלדענע פאָדעם.

די פירשטין איז ניט צופריעדען געוואָרען! זיי האָבען גריכיש, לאַטיין. טירקיש אונ העבראָיש געמורמעלט; אַלץ אויף פרעמדע, אויף טוידטע שפראַכען, ווער ווייס צו האָבען זיי געבענשט צו געשאָלטען? ווער ווייס?

זי האָט קיין איינציג וואָרט ניט פערשטאַנען!

אונ די אַם, — די שאָהנסטע אונ געזונדסטע פויערטע פון גאַנצען לאַנד, — איז אויך ניט צופריעדען פון גייסטליכען שפרוך! זי רעדט אוים איהר הארץ פאַר דער פירשטין:

זי גלויבט אין גאָטט, זי גלויבט שטאַרק אין גאָטט! אז גאָטט ווילל, —זאָגט זי, — קאָן ער אללעס. נור צו קאָן ער אַזוי פיעל וואָללען? ער איז צו א גרויסער פריץ אין זיינע הויכע הימלען אונ האָט צו פיעל צו טהון! ווענמען ער מוז אַלץ שפייזען! פון שוואַכסטען גראָזיל, וואָס ציהט זיך קוים לעבענדיג פון א טראָפען בלאָטע אַרוים, ביז דעם האָכסטען בוים, וואָס שפאַרט זיך מיט געוואָלט אין הימעל אריין! ער מוז שפייזען די לייכטע פייגעל אין דער לופט, די פראָססיגע פיש אין וואַססער, די חיות אין וואַלד אונ אויסער דעם אללע, אַללע מענשען! טהייל געבען דאָס שאָהנסטע אונ דאָס בעסטע, אַנדערע האָטש א שטיקעל דאַר ברויט אויף א מעת לעת; וויפיעל פויערן אונ פויערטעס, וויפיעל יודען אונ פריצים, וויפיעל גלחים אונ גרויסע לייט! ווען רוהט ער? ווען האָט ער צייט צו בעטראַכטען?

זי ווייס! טהייל מאָל איז ער זיך טועה פאַר איילעניש, אונ שפריצט מיט רע־גען, ווען מען דאַרף עס זאָלל טריקענען דאָס היי, אונ דאָס פיה נעביך פייגערט אונ פייגערט! איין אנדערם מאָל חאַפט ער אונ שיט פייער פאַר וואַסער אונ פער־ברענט די תבואה אויפ'ן פעלד אונ מענשען עססען קלייהען, קאַרטאָפעל־שאָהלען אונ פלאַנצען, אונ לעהם, אָדער שטאַרבען פאַר הונגער! זי אַלליין האָט זיך פריהער געהאַלטען אָן גאָטט; שטאָנדיג פאַר איהם געוויינט אונ געבעטען זיך, נור זעלטען האָט עס איהר געהאָלפען... נור עפּים אַנדערש איז זיין געגנער, דער טייוועל, ימח שמו. (דער „ימח שמו" איז אונזער, די פויערטע קריעגט דאָס פיעבער ביי זיין נאָמען). ער איז שוין, זאָגט זי, א זיכערער פאַטראָן! ער איז אויך גרוים, ער האָט אויך א פאַלאַץ פון פייער אונטער דער ערד, נור ער פיהרט קיין וועלט נישט; ער

האט צייט ! אונ דערצו איז ער אַ לעבּ־קינד, אַ פרייליכע זאַך, אונ איז קיינמאָל נישט שטאָלץ ביי זיך. טהייל מאָל חאַפּט ער זיך אפילו אַריין אין קרעצשמע אונ טאַנצט מיט'ן ערשטען בעסטען פויערן־מיידעל, אז עס פליהען פונקען! גאַנץ אָפט פערשטעלט ער זיך אין אללעריי מענשען, חיות אונ עופות אונ בעוויזט זיינע קונצען ! אַ פרייער פויגעל איז ער, אונ דעריבּער קאָנן מען אַ מאָל ביי איהם מיט אַ גראָשענדיג ליכטעל מעהר פועלן, ווי ביי גאָטט מיט וואָקסענע ליכט אונ שטורקאַצען!

— על כן, — ראָט די אַמם, — זאָלל די פירשטין ביי איהם בעטען גליק פאַר דער פרינצעסין קוניגונדא ! זאָללען זיך אויף איהר בעפעהל פערזאַממלען אללע כשוף־מאַכערינס פון גאַנץ אַללערלייבּורג אונ ווינשען אונ בענשען דאָס קינד. אונ וועלכע עס ועט זאָגען דען בעסטען וואונש, די זאָלל בעקומען דאָס שאָנסטע אונ טהייערסטע געשענק.

דער פירשטין איז אַ ביסעל אונהיימליך געוואָרען, דאָך האָט זי, אוים ליעבע צו דער פרינצעססין קוניגונדא, איבערגעדייבערט די שרעק אונ געהייסען אויפזוכען אללע אַלטע מכשפות.

דערביי, פאַר דאַנקבאַרקייט צו דער אַמם, האָט די פירשטין בעפוילען, מען זאָלל אויסזוכען דאָס בעסטע ערדענע פּיפּערל אונ שיקען איהר קינד אין דאָרף אַריין — אַ מתנה פון דער פירשטין.

די געשיכטע שווייגט, צו דאָס פּיפּערל איז אָנגעקוממען גאַנץ אין דאָרף אַריין, נור דאָס איז זיכער, אַז גאַנצע זיעבען אַלטע, איינגעשרומפּפענע מכשפות האָבען זיך אויפגעקליבען אין אַלערלייבּורג. אַז זיי זענען אַריינגעקוממען, איז פינסטער געוואָרען אין צימטער, אונ אַ שאָטטען האָט זיך געלעגט אויף דער פרינצעסינס וויעג. די פירשטין האָט געפיהלט, אַז די שרעק פרעסט איהר צו דאָס האַרץ, נור עס איז שוין צו שפּעט געוועזען זיך צוריק צו ציהען; דען טייוועל בעליידיגען טאָר מען אַודאי נים! זי האָט זיך געמאַכט אַ האַרץ אונ האָט צו די כשוף־מאַכערינס אַזוי געזאָגט :

— אָט, דאָ אין דער גאָלדענער וויעג, ליגט די פרינצעסין קוניגונדא, מען זעהט עס איהר דערווייל נישט אָן, דאָך אַז זי וועט אויפוואַקסען מיט גאָטט'ס הילף, אונ ערצויגען ווערען אונטער מיין אויג אונ אונטער דעם אויג פון אונזער הויף־צערעמאָניע־זינג־שפּיעל אונ־טאַנץ מייסטערין, אונ וועט נאָך רעדען אַ ביסל פראַנצאָזיש, וועט זי זיין פרינצעסין אין יעדען צאָלל. ווער שמועסט, אַז זי וועט אָנטהון אַ גאָלדען־געשטיקט קלייד, גאַרניערט מיט טהייערע שטיינער אונ אַרויף לעגען אַ קרוין אויפ'ן קאָפּ — וועט עס אַ בלינדער זעהען! נור דאָס, אייגענטליך, ווייסט איהר אַלליין ! — — אַצונד האָרט : מיט אַללעם גוטען — רייכטהום, עהרע, אַ פרינץ, אונ פיללייכט אַ פערטיגען פירשט, פאַר אַ מאַנן, וועללען מיר, דאָס הייסט דער

פירשט און איך, די פרינצעססין שוין פערזארגען! נור פון מעהר האבען, טהוט דער קאפ נישט וועה! — ווינשט מעהר, ווינשט וואס איהר קאנט, און איך וועל אייך רייך בעלוינען.

— גוט, האבען געאנטפערט די זיבען אלטע שווארצע ווייבער און געצווינגען קליפליך אין וואס פאר איין ארדנונג זיי זאללען צוגעהן צו דער וויעג.

און די ערשטע כשוף־מאכערן האט געזאגט:

— גליקליך קינד! א פרינצעססין ביסט דו שוין געבוירען! גיטער און שלאסער און א געקרוינטען מאנן, וועללען דיר דער פירשט מיט די פירשטין מן השמים געבען! די פירשטין אלליין זאגט! איך פון מיין זייט ווינש דיר געזונד!

די פירשטין האט זיך דערפרייט. איהר קינד וועט נישט מאזלען, נישט פאקען, נישט ליידען אויף צאהנדלעך! עס וועט זיך איהר אפילו פון אויערל ניט גיעסען! פריהער איז עפים א שפרענקעלע געשטאנען אויף דעם נאזעל ביי דער פרינצעססין, ביים שפרוך איז עס פערשוואונדען געווארען!

— און לאנג זאלסט דו לעבען! איז דערווייל צוגענאנגען און געזאגט די צווייטע.

— אויך א גוטע זאך, — טראכט די פירשטין, — אלטע ווייבער האט אפילו די וועלט נישט ליעב, נור אלטע פרינצעססינגען מוז מען שוין ליידען; איהר וועט מען אייביג קושען די האנד!

די דריטע האט געוואונשען: און שעהן זאלסט דו זיין ווי די וועלט!

די פירשטין האט זיך נאך מעהר דערפרייט!

אין דער זעלבער מינוט, איז די קליינע רויטליכע פרינצעסין געווארען ווייס ווי אלבאסטער. בעשיינפערליך האבען איהר אנגעהויבען זיידענע הארעליך צו שפראצען! אה, פון אללע עקקען אין דער וועלט, וועללען פרינצען און פירשטין קומען און קניען און בעטען איהר האנד!

— און קלוג, — האט די פיערטע געזאגט, — זאלסט דו זיין ווי די וועלט!

— וואול! רופט אוים די פירשטין. זי וועט זיי רעטעגישען שטעללען; קלוגע, פיעפע רעטעגישען, און ווער עס וועט טרעפען, וועט זיין איהר מאנן!

די פינפטע האט געוואונשען: ליעבע צום מאנן.

די זעקסטע: ליעבע פון מאנן צו איהר.

ענדליך איז צוגעגאנגען די זיבענטע און געזאגט:

— דו האסט שוין אללעס, פרינצעססין.

מיר בלייבט נור צו ווינשען דו זאלסט קיין מאל נישט פערלאנגען וואס נישט דיין איז, נישט וואללען וואס פרעמדס איז.

— וואס? האט אויסגעשריען די פירשטין פערוואונדערט, נור די אם האט דערזיל אנגעהויבען ארומטאנצען אין שטוב פאר פרייד און צורופען:

— אה! אה! ווי גוט און פרום וועט זי זיין! מיין פרינצעססין וועט שוין

גוט און פרום זיין!

מיט איין אמט טאר מען שוין זיך ניט שפארען, און די פירשטין האט געמוזט דער זיבענטער כשוף-מאכערן, אויסער אללע מתנות נאך צוגעבען א פאר גאלדענע פאנטאפעלעך, אין וועלכע די פירשטין האט געטאנצט צו די תנאים...

און עס איז געשעהען אזוינס, וואס צייט די וועלט שטעהט איז נאך נישט געשעהען. ווייבער האבען אמת געזאגט! שוין אין וויעג האט די פרינצעססין געבליהט ווי א רויז, און דערביי האט זי זיך אזוי קלוג געוויזען, אז מען האט זי באלד פעררעכענט אין סענאט אריין! אבער באלד דערנאך האט זיך אויסגעוויזען, אז נישט אלץ איז גאלד, וואס עס גלאנצט, און אז א כשוף-מאכערין טאר מען פארט ניט טרויען.

איינמאל, שטעלט אייך פאר, זעצט זיך אויף די פרינצעססין אין וויעג און זאגט:

— וויעגט מיך נישט, פערדרעהט מיר נישט דעם קאפ!...

מען האט איהר צוליעב געטהון.

דערנאך האט זי בעפוילען:

— וויקקעלט מיך נישט! וואס בינדט איהר מיך? לאזט מיך פריי!

עס איז אפילו א מנהג פון קדמונים, נור מען האט איהר דאס אויך נאכגעגעבען.

ארגער איז געוועזען, אז די פרינצעססין האט זיך איינמאל אויפגעזעצט און געפרעגט די פירשטליכע מוטטער, פאר וואס איהרע בריסטען האבען קיין מילך נישט.

פייער-רויט איז די ארימע פירשטין געווארען און איז ארויס פון שטוב.

די אמם אנטפערט כמעט מיט כעס:

— א פירשטין איז נישט קיין געוואהנליכע פרוי, זי זאלל ארומגעהן ווי א קוה מיט מילך...

— און די הויפדאמען? פרעגט ווייטער די פרינצעססין.

— דאס זענען דאך מאמזעלן! — שרייט אויס די אמם, פערגעסענדיג, אז זי רעדט מיט א קינד, — דאס זענען דאך מאמזעלן, זיי פאסט גאר נישט צו האבען א קינד, און מילך בעשערט גאט נור דער מוטטער פאר איהר אייגען קינד!

— בין איך דיין קינד? פרעגט די פרינצעססין שארף.

היים און קאלט איז דער אמם געווארען.

מיין קינד, — אנטפערט זי, און פלוצלינג האט איהר א קוואל טרעהרען

געשפריצט פון די אויגען, — מיין קינד איז אין דארף געבליבען, פייכט ברויט זויגט עס... איך בין אהער געקוממען דיך, פרינצעססין, צו ערנאָהרען! א גרויסער כבוד, א גרויס גליק האָט מיך געטראָפען!

— אונ פאר וואָס ווייגסט דו?

— פאר פרייד! שרייט אוים פערצווייפעלט די אם.

נור עס האָט נישט געהאָלפען:

— וואָס נישט מיין איז, וויל איך נישט! זאָגט די פרינצעססין אונ האלט זיך דערבייי שטאָהל אין אייזען; מען האָט זי געמוזט ענטוויינען.

נור דאָס איז נאָך ווייניג. שפעטער ווערט זי געוואָהר, אז זי טראָגט, וואָס פרעמדע האָבען אויסגעאַרבייט, וואוהנט אין פאלאַץ וואָס פרעמדע האָבען געבויט, אונ עסט, וואָס פרעמדע האָבען געזייעט, געשניטען, געמאָהלען אונ געבאַקען.

דאָס וויל זי נישט!

— וואָס דען ווילסט דו, פרינצעססין?

כל זמן זי קען אַליין נישט אַרבייטען, וויל זי אין וואַלד אַריין, אונטער גאָטס הימעל וואוהנען, פרוכטען פון פרייען בוים עססען אונ קליידען זיך ווי די מוטטער חוה מיט בלעטער.

— איז דיר אונזערס פרעמד? פראָגען דער פירשט מיט דער פירשטין.

— עס איז נישט אייער! ענטפערט די פרינצעססין אונ טופעט מיט'ן פוס. נאַטירליך איז זי גיך אונ באַלד פערשוואונדען געוואָרען.

. . . .

אין געהיים האָט אַללערלייבורג געטרויערט, נור אזוי האָט קיינער אפילו נישט דעם מוטה געהאַט צו פראָגען, וואו זי איז אהינגעקוממען, איז זי אַנטלאָפען אָדער פערשיקט געוואָרען, אויף דער, צו אויף יענער וועלט? ביינאַכט, ביי זיך אין דער פינסטער אויפ'ן בעט, האָט נישט איינער געזיפצט. נור אַזוי—שאַ!

אונ פון דער כשוף-מאַכערינס ברכה איז אַ קללה געוואָרען!

אידישע ליטעראטור.

אונטער דיעזען נאמען זיינען ביי אונז יעצט ערשיענען די פאלגענדע אויסגעוועהלטע ווערקע פון די בעסטע אידישע ליטעראטען און פאָעטען.

אברהם אבינו'ס לעבענס־בעשרייבונג, א. ראזענבערג,	3
אויפגעקומענער גביר, שלום=עליכם,	3
אז מען זאָגט משוגע, גלויב, י. ל. פרץ,	3
אידען אין פרס ומדי, א. טאנענבוים,	3
איזאבעלא'ס נשמה, ל. ראבינאוויץ	5
אייזיק'ל שוחט, י. ל. פרץ,	3
אינדיען (דאָס לאַנד), י. דינעזאהן,	5
אין שטראָם פון רעוואלוציאן, מ. דאַנציס,	5
דער אלטער און דער נייער דור (דור הולך ודור בא), א. גאָלדפאַדען,	15
ארץ־ישראל פושקע, מ. ספעקטאָר,	3
באַרדיטשעווער טהעאַטער, שלום=עליכם,	5
באַרדיטשעווער טראמוואי און האָטעלען, שלום=עליכם,	5
באשערט אנ'אונגליק, שלום=עליכם,	3
בבל (דאָס לאנד), י. דינעזאהן,	5
ביי'ם דאָקטאָר, שלום=עליכם,	3
בלינדער בעטלער, א. באראף,	3
בן יחיד, ב. גארין,	3
בשעת מגפה, י. ל. פרץ,	3
גאלדעלע, מ. ספעקטאָר,	3
גיטעלע'ס יום־כפור, י. דינעזאָהן,	3
גימנאזיע, שלום=עליכם,	3
געלד און לעבען, ד. עדעלשטאט,	3
דור הפלגה, א. גאָלדפאדען,	5
היינריך היינע, נ. מ. באבאד,	3
הכנסת כלה, י. ל. פרץ,	3
אַ וויגרישנער בילעט, שלום=עליכם,	3
ווילדע מענשען אין אויסטראַליען, א. קאָטיק,	3
וועגס=לייט, בילדער פון מ. ספעקטאָר,	5
ווערא, ד. עדעלשטאט,	3
זעלדע געהט אין טהעאַטער, ב. גאָרין,	3
חינא (דאָס לאַנד), י. דינעזאָהן,	5
דער חלום, י. ל. פרץ,	3
חסידישע מעשה'לעך, י. ל. פרץ,	10
דאָס טעפעל, שלום=עליכם,	3
יאַנקעל פעססימיסט, י. ל. פרץ,	3
ירחמיאל'קע,	3
אַ כעס פון אַ יודענע, י. ל. פרץ,	3
ל"ג בעומר, שלום=עליכם,	3
ליטעראַרישע בריעף, ג. זעליקאָוויץ,	5
דער ליץ, י. ל. פרץ,	10
מאַן און ווייב, מ. ספעקטאָר,	3
דער מאהלער, ד. עדעלשטאט,	3
מענדעל ברייגעס, י. ל. פרץ,	3
מעשה'לעך און חלומות, י. ל. פרץ,	3
מעשה'לעך פון דול=הויז, י. ל. פרץ,	15
משופע, י. ל. פרץ,	3
משוגענער בטלן, י. ל. פרץ,	3
משוגענער פילאָזאָף, א. גאָלדפאַדען,	15
די מוסרים, ב. גארין,	3
דער משולח, י. ל. פרץ,	3
ניט קיין גלייכע פאָאָר, בן אביגדור,	3
נייער ראַבינער, ש. פרוג,	3
נעבאך, ב. גארין,	3
נעילה, י. ל פרץ,	3
די נשמה, י. ל. פרץ,	3
עגיפטען (דאָס לאַנד), י. דינעזאָהן,	15
ערקעלטונג און קאַטאַר, א. טאנענבוים,	3
אַנ'עצה, שלום=עליכם,	3
פאָעזיע, י. ל. פרץ,	5
דאָס פינטעלע יוד, א. גאָלדפאַדען,	5
אַ פעקעל בריעף, י. ל. פרץ,	5
פערעלע, שלום=עליכם,	3
פרעה'ס יורשים, י. ל. פרץ,	3
פונ'ם פריזיוו, שלום=עליכם,	3
פישעל דער מלמד, שלום=עליכם,	5
אַ פערשטערטער שבת, י. ל. פרץ,	3
דער פעטער שבנא מיט דער מוהמע יאחנע, י. ל. פרץ,	3
דער פעטער פיני מיט דער מוהמע רייזע, שלום עליכם,	3
פריינקעל'ס שריפטען,	5
צו וואָס טויג טהעאַטער, ב. פייגענבוים,	3
צוויי קברים, ש. ראַבינאָוויץ,	3
צוויי פעטלאך וויין, מ. ספעקטאָר,	3
דער קאר קאָנדוקטאָר, ד. עדעלשטאט,	3
קליינע מעשה'לעך, י. ל. פרץ,	3
די רומענישע אידען אין אַמעריקא, ד. מ. הערמאלין,	3
רייזע בילדער, י. ל. פרץ,	10
דאָס שטריימעל י. ל. פרץ,	3
שה"ר=פיוווישקע, מ. ספעקטאָר,	3
שמשון שלמה מיט זיינע פערד, י. דינעזאָהן,	3
שמעריל'ס שמחה, מ. ספעקטאָר,	3
שרה פעסי, מ. ספעקטאָר,	3
שרה'לע, מ. ספעקטאָר,	3

צו בעקומען ביי אַלע בוכהענדלער ווי אויך ביי די פערלעגער:

היברו פאבלישינג קאמפאני,

87־85־83 קאנאל סטריט, נו־יאָרק,

— דער —

אידיש אמעריקאנער רעדנער

א ריעזען ווערק אין אונזער מאמע לשון.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאלט 600 זייטען אנגעפילט מיט דיא בעסטע און פאפולערסטע רעדעס געשריבען אין די שעהנסטע און דייטליכסטע אידיש, פון די גרעסטע אידישע רעדנער אין אמעריקא, ווי אויך פון דיא בעריהמטע אידישע שריפטשטעללער, וועלכע האבען ספעציעל געשריבען פאר דיעזע ענציקלאפעדיע פון רעדנער קונסט וואס וועט בלייבען אלס דער שעהנסטער מאנומענט פון קונסט אין אונזער מאמע לשון.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאלט א גרויסע הקדמה איבער די קונסט פון האלטען א רעדע וויא אויך פיעלע רעדעס צו האלטען ביי א ברית, א מזל־טוב, א פדיון הבן, א בר מצוה, א תנאים, א חתונה, זילבערנע און גאלדערנע האכציימען, ביי א לויה, שטעלען א מצבה, חנוך הגו״ר א. ז. וו.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאלט אויך פרעכטיגע רעדעס פיר לאדזשען, פעראיינען, קלאבס, געבורטס־טאג פארטיעס, סיום התורה און ציוניזמוס, רעדעס פיר יוניאנס און העכסט בעלעהרענדע פאטריאטישע רעדעס פיר אללע אידישע ימים־טובים צו האלטען אין שוהל און אין האלל, וויא אויך א בוקעט הומאריסטישע רעדעס צום לאכען ביי געוויסע געלעגענהייטען.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, איז רעדאקטירט פון פראפעסאר ג. זעליקאוויץ, (סטבביון, ליטווישער פילאזאף) וועלכער האט אלס רעדאקטאר פון בוך, אליין אויך געשריבען צעהנדליגע רעדעס פיר יעדע געלעגענהייט.

ענגלישע רעדעס.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער האט אויך א ביילאגע פון פערשיעדענע ענגלישע רעדעס, פיר אמעריקאנאזירטע אידען וועלכע קענען שוין רעדען אין דער לאנד׳ס שפראכע, דיעזע ענגלישע רעדעס זיינען גענומען פון די בעסטע אוי גרעסטע אמעריקאנער רעדנער ביבער און בעארבייטעט נאכ׳ן אידישען געשמאק.

בר־מצוה רעדעס.

א בעזונדער טהייל פון דעם **אידיש אמעריקאנער רעדנער**, איז געווידמעט פיר בר־מצוה רעדעס, וואס יעדע פון זייא איז א פערל, און געשריעבען פון דיא גרעסטע פאבליים און פעדאגאגען. די בר מצוה רעדעס זיינען אין 3 פערשיעדענע שפראכען אין אידיש ענגליש און העברעאיש.

פרייז פיר דעם אמעריקאנער רעדנער מיט דיא בר מצוה רעדעס 150

פרייז פיר די בר־מצוה רעדעס אליין, פאפיער באנד 35, קלאטה באנד, 50

צו בעקומען ביי אלע בוכהענדלער, ווי אויך ביי די פערלעגער,

היברו פאבלישינג קאמפאני.

87־85־83 קאנאל סטריט, נויארק.

מאסליאנסקי'ס דרשות

אין בוך־פארם

ווער האט דאס אמאל ניט געהאט דעם פערגניגען צו הערען דעם פאלקס־רעדנער מאסליאנסקי? מאסליאנסקי'ן הערען אלע. יעצט זיינען די בעסטע רעדעס פון דעם מטיף מאסליאנסקי ערשיענען אין בוך־פארם, דאס בוך וועט בעגעגענט ווערען מיט פרייד ביי די אלע וואס האבען געהערט אמאל מאסליאנסקי'ן.

שוין יאהרען לאנג אז מאסליאנסקי האלט זיינע פארטרעגע אלע פריי־טאג אויף דער נאכט אין דעם „עדיוקיישיאנאל אליענס" פאר הונדערטע צוהערערס.

מאסליאנסקי'ס רעדעס זיינען אימער א שטארקע פראפאגאנדא פאר העכערע אידעאלען, פאר א ריינעם אידישען לעבען, פאר אידישע אייניג־קייט און אידישער זעלבסטבעוואוסטזיין.

ניט אומזיסט איז מאסליאנסקי א ליעבלינגס־רעדנער ביים אידישען פובליקום.

מאסליאנסקי איז ניט קיין בעל־דרשן, נור א מטיף. א בעל־דרשן האט מעהר אין זינען צו פערענטפערען א קשיא אויף א שווער שטיקעל גמרא, און דער עיקר צו מוסר'ן דעם עולם פאר וואס ער איז ניט פרום גענוג. די פראגען פון אידישען לעבען, פון אידישען כלל, די פראגען פון דער צייט אינטערעסירען דעם בעל־דרשן גאר ניט, אדער זעהר ווייניג.

אנדערש איז דער מטיף. אויך ער „פערבראקט" אמאל זיינע רעדעס מיט א פסוק פון תנ"ך, מיט א שטיקעל גמרא, דאס איז אבער מייסטענס גענומען אלס איללוסטראציאן, אלס ביישפיעל פאר אן ערשיינונג פון היינ־טיגען לעבען.

מאסליאנסקי איז א מטיף און איהם הערען דעריבער מיט פערגניגען עלטערע אידען און אויך דער יונגערער דור, וואס פערשטעהט אידיש.

מאסליאנסקי'ס דרשות זיינען איינגעטהיילט אין 3 טהיילען: ערשטער און צווייטער טהייל ענטהאלטען רעדעס אויף שבתים און ימים־טובים אין אידיש, דער דריטער טהייל איז אין העברעאיש און איז איין אבסטראקט פון א ים רעדעס וואס מאסליאנסקי האט געשאפען אין דער העברעאישער ליטעראטור.

מאסליאנסקי'ס דרשות זיינען געבונדען אין צוויי פראכטפאלע בענדער.

פרייז 1.50, פארטא פריי.

צו בעקומען ביי אלע בוכהענדלער ווי אויך ביי די פערלעגער

HEBREW PUBLISHING COMPANY,

83-85-87 Canal Street, New York.